ԱՅԼ ԵՒՍ ՄԻ՛ ՎԱԽՆԱՔ ԾՈՎԱԽՏԷ
ZOTOS ZOTOS ZOTOS
ՍՊԱՆԶԵԼԻ ԴՈՒՐՄԱՆ ՄԸ
Ամեն դեղարանները մէջ վաճառեցիք

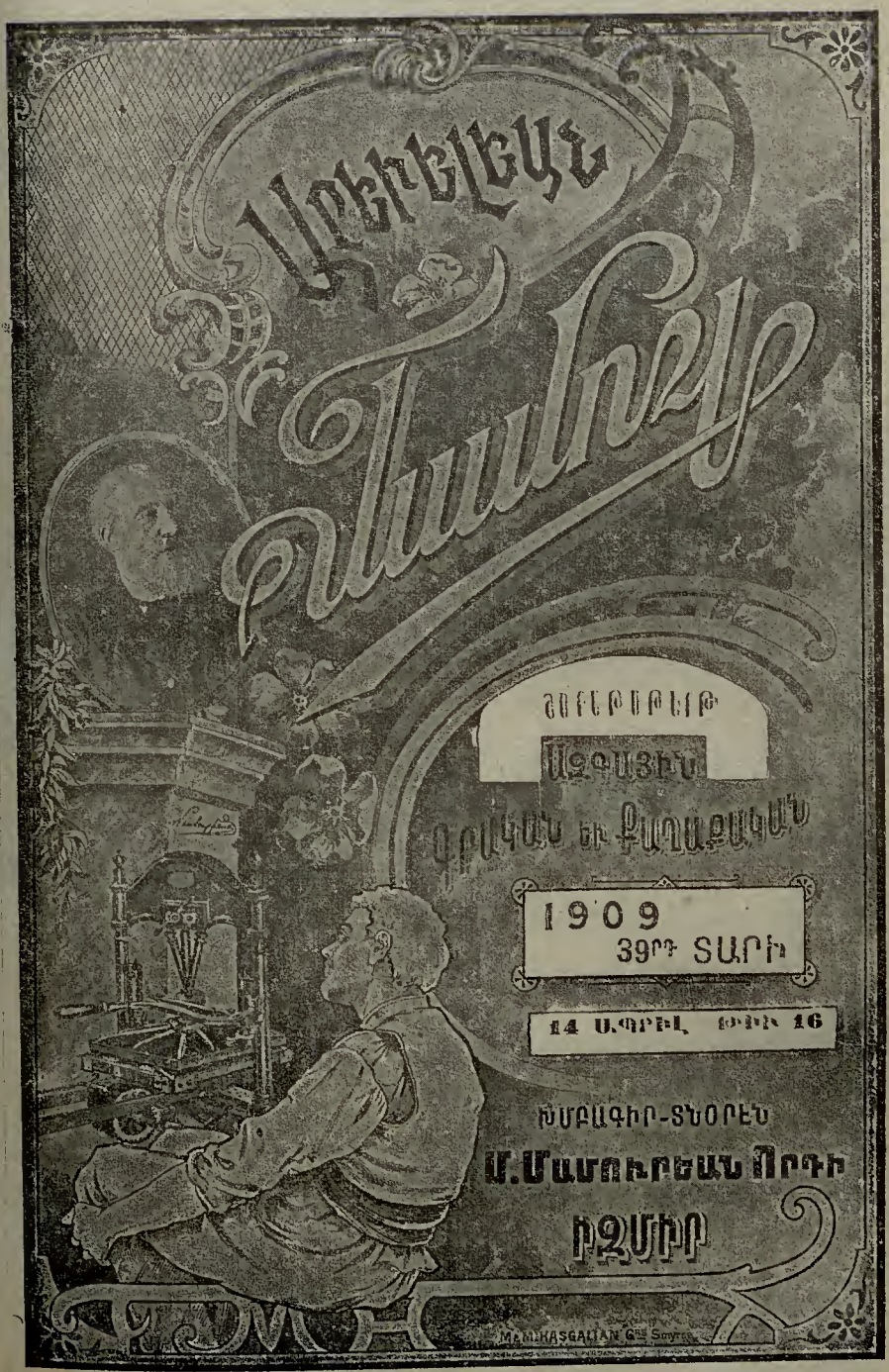

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՊԱՐԹԵԼԵԱՆ	*«Փարիզի Բօնկրէն» եւ Հայկական Դասը*	461
Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ	*Բուրգերուն*	465
ՋԻՆԹԼ-ՍԱՐԱՅ	*Դիւղական Տեսարաններ*	466
Յ. ՎԻՇԱՊԵԱՆ	*Հպանցումներ*	469
Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ	*Թարուղ*	472
Կ. ՆԱԼԱՍԱՐԴ	*Միտնար Փաշա*	477
ԽՄԲ.	*Օրուան Կացուրիւնը*	482
»	*Ատանայի Պատուիրակութիւնը*	483
»	*Նօթեներ Լուրեր*	484

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մ. Յ. ԽՏՇԵԱՆԻ

ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ
ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐԸ

Ամուսնական գրքին

ԱՌԱՋԻՆ ՊՐԱԿԸ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՎԷՊ ՄԸ

ԳԻՆ 3 ՂՐՇ.

Կեդրոնատեղի Մամուրեան Դրատուն

ՄԵՐ ՄԱՆՉՍԹԷՐԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Թերթիս Մանչսթէրի գործակալութիւնը ստանձնած է Տիար Լազար Լազարովիչ, որու կրնան վճարել մեր բաժանորդները իրենց բաժնեգիններու արժէքը։

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ "Ա. ՄԱՄԼՈՅ"

ՏԱՐԵԿԱՆ	50 ղրշ.	12 ֆր.
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	25 »	6 »

ՀԱՍՐ 40 փարա

Հասցէ՝

م. ماموریان مخـدومی — ازمیر

« آرەولیان مامول» غزتەسی صاحب امتیاز ومدیر مسئولی

M. Mamourian Fils — Smyrne

«Ա. Մ Ա. Մ Ո Ի Լ» ի

38 *տարուան հաւատքածոն ունենալ վաճառքողները կրնան դիմել խմբագրութեանս բանակցելու համար։*

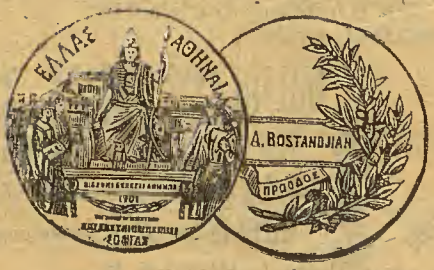

Médaille d'Or de l'Exposition d'Athènes 1903

ՀՈՎԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ՁՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ԷՖԼԷՐ

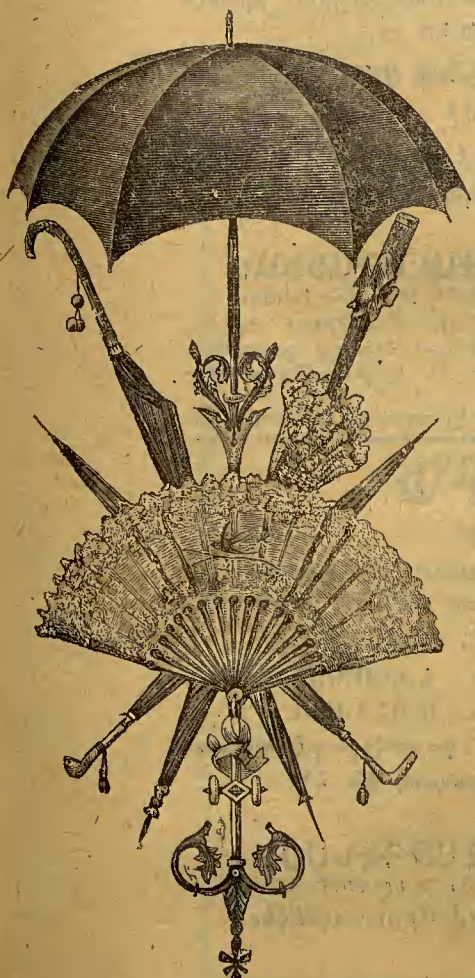

յայտարած է կանանց հաւմար, դոյզգոյն, վիմագիւն ու ճաշակաւոր հովանոցներու հիանալի զանազանութիւն մը, հովանոցներ՝ որոնց շքեղութիւնը ու կատարելութիւնը

ԿԸ ԳԵՐԱԶԱՆՑՆԷՆ ՆոյՆ իսկ ԵՒՐՈՊԻՈՅ ՄԷՋ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԸ։

ՆԿԱՏԵԼ ԱՆԴԱՄ ՄԸ ՏԵՍՆԵԼՈՒ

ու վստահ եմք թէ նոյն իսկ ձեր ամենէն դժուարահաճները պիտի գոհանան ամէն տեսակ, — Նրբութիւն, Նորութիւն, Աժուրութիւն,

ԵՒ ԱՅԼՆ

մօտ պիտի դանէք նոյնպէս, Հովհարներ որոնք դեռ վերջին ատացած է, Պայուսակներ, Հեռադիտակներ, Ձեռքի կաղմուածներ, Գաւազաններ, զարդարանքի առարկաներ ևն. ևն.

Գաւառի պատուիրուած հատուածները ☞ **«ԷՖԼԷՐ»ին հասցէն՝**

ՅԱԿՈԲ ՊՈՍԹԱՆՃԵԱՆ

Շինելիքի փաստ — Ի. Ջ. Մ. Ի.

ՕՄԷԿԱ

ՏԻԵԶԵՐԱՀՌՉԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑԻ

ԵՒՐՈՊԻՈՅ ԱՄԵՆԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐԸ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ 1848ԻՆ

ՕՄԷԿԱ ՕՍԿԻ, ԱՐԾԱԹ, ՆԻԿԷԼ ՊՈՂՊՈՂԱՏ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ

ՕՄԷԿԱ *Մեծապոյն մրցանակ 1900ի Բարիզի ցուցահանդէսէն։*

ՕՄԷԿԱ.— *Այս ժամացոյցերու յատկութիւնները են՝ ճշդապահութիւն, տոկունութիւն և նորոգութեան դիւրին միջոցներ։*

ՕՄԷԿԱ *Դիւրամատչելի գիներով ծախուած ժամացոյցերու ամենէն սքանչելիները են։*

ՕՄԷԿԱ *Աշխ ժարդու գրպանին մէջ գտնուելիք միակ ժամացոյցն է այս։* **ՕՄԷԿԱ**

Անմրցելի, անթերագտելի միակ ժամացոյցները են ասոնք։

Դիսել առ միակ ներկայացուցիչն՝

ԱՐՄԵՆԱԿԵԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Չուխախ-պէզէսթէճ թիւ 2 — Իզմիր

Մրեւնոյն վաճառատան մէջ կը գտնուին նաեւ մեծ մրերբ՝ մը ուրիշ ամէն տեսակ ժամացոյցներու արանց եւ կիներու համար՝ շղթաներ, գոնարեղէններ, ինչպէս նաեւ ժամագործներու եւ ոսկերիչներու յատուկ ամէն տեսակ գործիքներ։

Ցանձնարարութիւնք փութով եւ պատուսոր կերպով կը կատարուին։

ՆՈՐԹՋԷՔՔԸ

(NORTHERN)

ՀՐԴԵՀԻՔԵՒ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Իզմիրի Գործակալութիւն հաստատուած 1864էն ի վեր

Դրամագլուխ Ընկերութեան	Լ. Ս.	3,000,000
Տարեկան հասոյթ	» »	1,600,000
Պահեստի դրամ	» »	6,673,000

Ընկերութիւնս նպաստաւոր պայմաններով կապահովագրէ անշարժ կալուածներ, գործարաններ, ամէն տեսակ ապրանքներ եւն. եւն.։

Տեղեկութեանց համար դիմել առ

ՃԷՅՄՍ ՀԱԹԳԷՆՍՕՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ԻԶՄԻՐԻ ՆԻ ՓՈՒՐ ԱՍԻՈՑ

Թրանկաց քաղ, Բասմաճ Սթուրցուճկիր

NATIONAL UNION SOCIETY LTD.

ՈՐՈՒ՝ ԳՈՐԾԸ ՓՈԽԱՆՑՈՒԱԾ ՈՒ ԵՐԱՇԽԱՀՈՐՈՒԱԾ Է

PHOENIX ASSURANCE COMP. LTD. Է

ԼՈՆՏՈՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1782ԻՆ,

	Անգլ. Ոսկի
ՀՐԴԵՀԻ ՁԻՒՂ. ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏ	4,500,000
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՍՈՒԹ	1,500,000
ՄԻՆՉԵՒ ԱՑՍՕՐ ՎՃԱՐՈՒԱԾ ՎՆԱՍ-ՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՐԻՆԸ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ	30 000,000

Հաւերաժանաւօր այս ընկերութիւնը 1893ին միայն POLICE *ով ստորագրեց 3,474,030 անգլ. ոսկիի համար եւ իր ապահովագրի. ստացաւ Անգլ. ոսկի 33,821, ինչ որ միայն* POLICE*ով մը կնիքուած ապահովագրութիւններու մէջ անախորժութեաց պարագայ մըն է։*

Այս ընկերութիւնը ՀՐԴԵՀԻ ԴԷՄ *կ'ապահովագրէ ամէն տեսակ շէնքեր, ապրանք, կահավոյ եւն. ևպատասխանատուութիւններով։*

ԱՆԴԱՄ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՔ ԻՋՄԻՐԻ

Լ. ԵՒ Լ. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ

ԻՒՆԻՕՆ ԵՒ ՖԷՆԻՔՍ ԷՍՔԱՆԵԼՕ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ, ԿԱՆԱՆՑԻ ԵՒ ՄՐԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

ՌՈՒՈՒԶ 69 ԹՒՒՆ

ՀԱՍՏԱՏԱԾ

Rue de l'Arcade.

1854ԻՆ

Դրամագլուխ, պահեստի կապուածներ ևւ իրեն 80,000,000

ՀԱՒԱՆԱԳԻՐ ՁԻՒՂ.— Եւ ոչ մէկ ընկերութիւն Իւինօն եւ Ֆէնիքս Էսքանելօ ընկերութեան չափ առատութիւններ կրնայ տալ. Որովհետև իր ապահովութեան արժանապրկի գումարը (garantie) ապահովագրեալներու դրամագլուխին համեմատութեամբ հարիւրին դէմ 280 առատութիւն ունի, և ինչ իր տարեկան շահաբաժինները կանխիկ են ու առանց սպասելու կը վճարուին։ Ու ապահովագրեալները

ESTABLISHED 1782

PHŒNIX ASSURANCE COMPANY L^D OF LONDON

Գրամագլուխ և պահեստի դրամ Ա. Ո. 4,500,000 Տարեկան հասոյթ Ա. Ո. 1,500,000

«ՖԷՆԻՔՍ» 122 տարիէ ի վեր հիմնուած ոսկ հրդեհի ապահովագրութեան Ընկերութիւն մ'է և ցարդ հատուցած է աւելի քան 27,000,000 Ա. Ո. վնասուց համար։

«ՖԷՆԻՔՍ» կ'ապահովագրէ հրդեհի վէմ շէնք, կարասիք և ապրանք յոյժ նպաստաւոր պայմաններով, Գիմել առ

Վիաղօր Ընդհ. Գործակալ Իզմիրի և Գաւառաց

F. BLACKLER

ROYAL EXCHANGE ASSURANCE BRANCHE-MARITIM

ETABLE A LONDRES

ԵՒ 1720

Ծովային Ապահովագրական Ընկ. խիստ նպաստաւոր պայմաններով։ Մասնաւոր պայմանագրութեամբ մր ընկերութիւնս կապահովագր նաև կրակի արկածներ, 10 օրուան պայմանաժամով մը ածխանոցներու (Docks) մէջ ինչպէս յԱնգլիա Նորնսլէս և գլխաւոր տօքերու մէջ ինչպէս Մարսէյլի, Հաւրի, Համպուրկի եւն. եւն.։

Իզմիրի Ներկայացուցիչ

F. BLACKLER

ՀԱՅԱՍՏԱՆԱՑԻ ՎՆԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

ՊՕՍՏԱՅԻ ԳԻՐՔԵՐՈՎ

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Պոստայի գիրքերով Հայաստանի ամէն մէկ գաւառին հետ նամակագրութիւնը կ'ընդունուի։ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Պոստայի գիրքերով Հայաստանի ամէն մէկ գաւառին հետ նամակագրութիւնը կ'ընդունուի։

ԱԲԵՂԱԿԱՆ

ՏԱՐԱՏՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԵՐԹ

ՅՕՐԴ ՏԱՐԻ

14 ԱՊՐԻԼ 1909 — ԹԻՒ 16

"ՓԱՐԻԶԻ ՓՕՆԿՐԷՆ„
եւ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ

Հայ-Թրքական համերաշխութեան խնդրին նկատմամբ մինչեւ 1908 Յուլիս 11 մեր ունեցած դիրքն ու հայեացքները պարզելէ ետք, կը մնայ մեզի այժմեականել Պրն. Ե. Սրմաքէշխանլեանի երկար որոշ վերաբերմունքն, որուն կը ձգտին՝ այս անգամ՝ հակասութիւն մը հաստատել ո՛չ թէ մեր դաւանած սկզբունքներուն՝ այլ ասոնց եւ մեր ընթացքին միջեւ՝ «Փարիզի Փոնկրէն»ին հանդէպ եւ Յուլիս 11 էն վերջ։

Նախ ճշդենք իրողութիւնն մը։

Պրն. Ե. Սրմաքէշխանլեան լսած ըլլալ կը յայտարարէ նախ. կին Հնչակեան «հեղինակութ» պրծիչէ մը թէ «Հնչակեան կուսակցութիւնը պատրաստ էր փարիզի Փոնկրէնին մասնակցելու՝ եթէ ուղղուած հրաւէրին ձեւը անպատուաւորը չըլլար կուսակցութեան համար եւ եթէ մնծատուն Փոնկրէնի դուռնարեմին միայն երկու երեք օր առաջ ուղղուած չըլլար այդ կիսկատար հրաւէրը որով ժամանակ չեղաւ ըսելու կեղծեններուն եւ պլխասոր գործիչներուն միջեւ խորհրդակցական համաձայնութիւն մը գոյացնել»։ Եւ Պրն. Սրմաքէշխանլեան կ'եզրակացնէ. «Ըսել է որ՝ եթէ ամէն ձեւակերպութիւն լրիւին կատարուած ըլլար՝ Հնչակեան կուսակցութիւնը պիտի երթար Փոնկրէնի»։ Ասոր վրայ Պրն. Սրմաքէշխանլեան կ'ուռճացնէ ու կ'ըսէ թէ «մեզ կողմէ լաւատեղեակ պզրիւթ իմացած է որ Դաշնակցութեան հրաւէրը ամէն մասամբ անթերի հրաւէր մըն էր»։

Իբրև չատ մօտէն իրազեկ նախկին վկր. Հնչակեան վարչական գործունէութեան՝ ինքզինքս սակայն չեմ զգար ժխտելու Պրն. Սրմաքէշխանլեանի վերջին հաւատարմութեան ճշդութիւնը։

Հայ - Թրքական համերաշխութեան խնդրին մէջ նախկին վկր. Հնչ. կուսակցութեան համոզումները պատճառ մը չէին կրնար ըլլալ զայն արդիլելու մասնակցիլ «Փարիզի Բօնկրէս»ին, եթէ այդ Բօնկրէսին մասնակցելու հրաւէրը գար «Երիտասարդ» կամ «ազատական» Թուրք Բօմիթէնէրէն, ինչպէս եղած էր 1902ին։ Բօնկրէսին մասնակցիլը չէր ենթադրեր համերաշխութեան առաջադրուած պայմաններուն անպայման հաւանութիւն մը։

Բայց Բօնկրէսին հրաւէրը նախ Դաշնակցութեան կողմէ գալով՝ իսկապէս չունէր այն «անթերի» ու անհաւասարակշիռ հանդամանքը, որուն կը վկայէ Պրն. Սրմաքէշխանլեան։

Դաշնակցութեան Արեւմտեան Բիւրօն իր այդ հրաւէրով ի՛նչ էր մեզի.

«Օսմանեան այժմեան ըէժիմին դէմ կռուող և բազմազան տարրերէն մի քանիսի մէջ միաք է յղացել կազմակերպել մի ընդհանուր կօնգրէս, որուն ՊԻՏԻ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ Թուրքիայի այլ և այլ ազգութիւններն և քաղաքական խմբակցութիւնների ներկայացուցիչները՝ արտայայտելու մի ընդհանուր բողոք այժմեան կարգերի դէմ և մշակելու մի ընդհանուր գործելակերպ՝ նոր կարգեր հաստատելու համար։

«Հաւատացած, որ դուք ևս կը կամենաք մասնակցել այդ նպատակով կազմուած կօնգրէսին, մենք դիմում ենք նպատակայարմար նախօրօք կապմել հայ կազմակերպութիւնների և քաղաքական խմբերի նախապատրաստական խորհրդակցութիւն, որպէսզի համար հայկրես դիրքը և քննելու այն առաջարկները որ կարող ենք ներկայացնել ընդհանուր կօնգրէսին»։

Դաշնակցութիւնը, որ մեզի ամուսան մը պայմանաժամ տալով՝ անմիջական պատասխանի մը հարկին մէջ կը դնէր, այլապէս correct ընթացք մը չունենար բոլոր այս խնդրոյն մէջ։ — Արեւմտեան Բիւրօն, որ «նպատակայարմար» կը գտնէր «նախապատրաստական խորհրդակցութիւն» մը «ճշդելու համար հայկրես դիրքը», առանց այդ խորհրդակցութեան սպասելու և առաջարկին իսկ ընդունելու առաջ, ինք արդէն խորհրդակցած, համաձայնած և Բօնկրէսին պիւրօն կազմած էր Թուրքերուն հետ, այնպէս որ եթէ միւս կուսակցութիւնները Բօնկրէսին մասնակցիլ հաւանէին ալ, կատարուած բանակցութիւն մը, կայացած համաձայնութիւն մը ընդունելու կամ մերժելու ծիծաղաշարժ դերին մէջ պիտի գտնուէին։ Որովհետև Բօնկրէսն, իսկապէս, ձևական արարողութիւն մը եղաւ իր մեկ քանի նիստերով։ Մինչդեռ իր բուն գործը պիւրօին մէջ անհնուած էր։ Ու միւս կուսակցութիւնները այդ պիւրօին աշխատութիւննե-

բուն մասնակցելու ընա՛ւ երբէք Զի հրաւիրուեցան։ Հոն, Դաշնակցութեան ներկայացուցչները ամէն բան լրնոց ուզածին պէս որոշեր լինցուցեր էին, և ուրիշներն ալ կը կոնչէին հիմա լրնոց տիրական կարգադրութիւնը վաւերացնելու։

Մնաց որ՝ բուն իսկ այդ պիւրօին պաշտօնական հրաւէրը կը հասնէր մեզի երբ երեք օր վերջը Բօսկրէն պիտի սկսէր Փարիզի մէջ իր երեք օրուան կեանքը։ Այնպէս որ՝ մեր մասին՝ եթէ մենք ձեռնպահ մնալու որոշման եկած չըլլայինք ալ՝ բացարձակ անկարելութեան մէջ պիտի գտնուէինք Բօսկրէնի մասնակցելու։

Այսքան «հրաւէր»ին խմբութեան մասին։

Պէտք է ասոր վրայ աւելցնել նաև այն պարագան, թէ Դաշնակցութեան այս «հրաւէր»ը հազիւ ասրէ մը հետաւորութեամբ կը յաջորդէր իր միջամտին որով ետ հրած էր Մուրատէն և Հնչակեան կեդրոնին կոչէն եղած հայ-յեղափոխական համերաշխութեան քննիրէին առաջարկը։

Հնչակեաններուն ու վերակազմեալ Հնչակեանները—«Փարիզի Բօսկրէ»էն չատ առաջ համերաշխութեան դաշինքով մը արդէն կապուած—խորտակ համոզուած էին, թէ հայ յեղափոխական կազմակերպութիւնները՝ օտար ցեղերու կամ անոնց յեղափոխական մարմիններուն հետ թաւրիզեան ընդհանուր բարեկարգութեան հարցին չուրջ համերաշխելէ առաջ՝ ուղիի անհրաժեշտ ու անհիլնական պարտականութիւնը ունի կը գտնուէին նախ երթալ հետ համերաշխելու և վերջնական հանգրուանի մը գալու Հայկական Դատին նկատմամբ։ Մեկ գաղափարը միւսը չէր վտարեր հարկաւորաբար, բայց մեր ըմբռնումովը ու ամբողջ Հայութեան ներքին անձկալրեաց հաւանութեամբը, հայ յեղափոխականներու համերաշխ գործակցութիւնն էր նախ կենսական, հրամայական ու անյետաձգելի պահանջը։

Եւ, ինչպէս վերը, Հնչ. կեդր. Յանձնախումբը կը չեշտէր Արեւմտեան Բիւրօին ուղղած իր պաշտօնական պատասխանին մէջ, որքան ատեն որ հայ յեղափոխական համերաշխութիւնը իրականացած չէր, որքան ատեն որ հայ յեղափոխական մարմինները կը չարունա. կէին առանձին գործ բռնել և գործել առանձնաբաւուկ և իւրաքանչիւր գործելակերպով, անոնց իրր թէ միասնաբար օտար ցեղերու և խմբակցութիւններու հետ համերաշխութեան գալը բանաձեւօսկի և խաղաւսիկ երեւոյթ մը պիտի ըլլար, եթէ չըսենք կեղծիք մը։ Այս հանգամանքներուն մէջ առանձին գործող հայ կուսակցութիւններ կրնային առանձնաբար իրենց յարմար գտած օտար խումբերու հետ համերաշխութիւն կատրէ, բայց ո՛չ հաւաքաբար, ՔԱՆԻ ՈՐ ԻՐՆԵՐ ԻՐԱՐՈՒ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՈՒՆԻ ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԻՒՆ ԶՈՒՆԵՆ։

Պրն. Ե. Սրմաքէչխանլեանի երկարող պնտողութիւնը, որ՝ իբ-

բև coup de grâce՝ «Փարիզի Բօնկրէ»ին ձօնած իր պաչապանողականին յարձակողական վերջաբանը կը կազմէ, ինծի ուղղուած սա հարցումն է.

—«Բանի որ Հնչ. միացեալ կուսակցութիւնները համամիտ չէին հայ-թուրք համերաշխութեան մը ծրագրին, և այդ պատճառով չմասնակցեցան Փարիզի Բօնկրէյին՝ Սահմանադրութեան հրչակումին համբ ինչու իրենց ներկայացուցիչները Պոլիս վերադարձին խըմբովին, որոնք Օսմ. Բօմիթէին ներկայանալով՝ համամտութիւն յայտնեցին առեղծուած նոր կացութեան — որ բնաւին չէր համապատասխաներ Հնչակեան ըմբռնումին և ծրագրին—և դատապարտուած ամէն գործունէութիւն դադրեցուցած հռչակեցին . . . Ասիկա աւելի մեծ հակասութիւն մը չէ՞»։

Իրա՛ւ որ սահմռկեցուցիչ հարցում . . . իր յաղթական պարզմտութեանը մէջ:

Ու չեմ ուզեր իսկ վեր առնել՝ աւելորդ անգամ մըն ալ՝ անճշդութիւնը անոր միջանկեալ սա պնդումներուն՝ թէ Հնչակեանները «հակասակ» եղած ըլլան հայ-թրքական համերաշխութեան մը գաղափարին։

Խնդիրը «Փարիզի Բօնկրէ»ին վրայ է միայն, և անոր մասնակցած չըլլալնիս է որ մեզ իբր թէ «հակասութեան» մէջ պիտի դնէը՝ Յուլիս 11էն ետք Պոլիս խուժած և նոր կացութիւնն ընդունած ըլլալնուս համար։

Արդ, ինչ որ Պրն. Ե. Սըմաքէչխանլեան «հակասութիւն» կը կոչէ՝ ուրիչ բան չէ, եթէ ոչ մեր նախաառաւութիւններէն, յոյսերէն ու բաղձանքներէն անկախաբար ու անտկնկալ կերպով ծագի ունեցած, այլ մեր ճակատագրին վրայ անմիջական ազդեցութիւն ունեցող հակայական յեղաշրջումի մը բնական հետեւութիւնը։

1908 Յուլիս 11ին Մակեդոնիոյ Գ. Զօրաբանակը կատարուած իրողութեան մը առջև կը դնէր ոչ միայն մեզ, այլ օսմանեան բոլոր բաղկացուցիչ ցեղերը, որոնք անխուսափելիօրէն պիտի հաչտի առնէին այդ հրաշալի իրողութիւնը, պիտի համակերպէին անոր, պիտի ողջունէին զայն, և անկէ պիտի սպասէին իրենց ուրիչ համբաններէ հետապնդած ազատութեան իրականացումը։

Եթէ երբեք «հակասութիւն» մը կրնար այս ընթացքին մէջ, ապա ուրիմն Հայ Հնչակեան մարմինները չեն որ այդ «հակասութեան» մէջ եղական հանդիսացած պիտի ըլլային։ Բանի որ օսմանեան բաղկացուցիչ ցեղերու յեղափոխական գրեթէ բոլոր Բօմիթէներն ալ ԶԷյնՄԱՄՆԱՑԱՆ «Փարիզի Բօնկրէ»ին, որ՝ հակասակ «Օսմանեան ընդդիմադիր տարրերու» համաժողով ուռուցիկ և ինքնաչռայլ իր անունին՝ Դաշնակցութեան և Փարիզեան երկու թուրք քոմիթէներու հաւաքոյին էր իսկապէս։ Մակեդոնական Յոյն և Պուլկար Բօմիթէնները, ինչպէս նաև Ալպանական և այլ պալքանեան

Բամիքէնները մաս չունեցան այդ «Փարիզի Բանկրէ»ին մէջ։ Արաբական Բամիքէն ա՛չ միայն չի մասնակցեցաւ, այլ իր «Ինտէպանտանս Արաբ» անուն օրկանով հակառակեցաւ այդ Բանկրէին։ Թուրք «ազատական»ներէն Ալի Հայտար Միտհաթ (Միտհաթ փաչայի որդին) և իր կուսակիցներն իսկ հակառակ գիրք լսանկցին Թրքօ-Դաշնակցական Բանկրէին նպատակաց։

Միթէ այս բոլոր յեղափոխական ու ազատական տարրերը «Հայկասեաբեան» մէջ գտնուեցան Յուլիս 11ի առեղծած նոր խաբեպատճառով։

Ի՞նչու Հնչակեաններն են որ պիտի «հակառած» ըլլային խրենք խրենց՝ Յուլիս 11էն վերջ Պոլիս Օսմ. Բամիքէնին ներկայանալով, մինչ անդին Սանթանօքի ու միւս Մակեդոնացի յեղափոխական պետերը Սեղանիկի Օսմ. Բամիքէնին կը դիմէին խրենց խումբերով, միևնոյն հաւատամքեան և համերաշխութեան հաւատարիքը տալու և միևնոյն եղբայրակցական դաշինքը կնքելու։

ՍԱՒՐԻՆ ՊԱՐԹՕՒՄԵԱՆ

ԲՈՒՐԳԵՐՈՒՆ

Մշուշներու մէջ փաթթուած, կատարակ
Վերջալոյսի երկնքին,
Հին պարիսպ խորհրդաւոր յիշատակ,
Բուրգերն ինծի կը նային։

Սիրելիքին մօս հանդարտօրէն վերադառ,
Կեանքի անցած առեղծուած,
Ձոյգ բուրգերուն ես կը նայիմ անդադար
Վերջալոյսով հրդեհուած։

Մօտէն միայն ինծի զարմանք կուտայ ան
Գարերու յաղթ զանգլուած,
Բայց հեռուէն քարէ բլուրն անկենդան
Երազներու փաթթուած,

Անմահութեան խորհուրդներով կ'օդոդէ,
Կը լեցնէ հոգիս . . . ։
Կը մեծնայ ամայն լոյսը բիւրեղէ
Ու կը մնամ ներսիդիս . . . ։

Ո՛չ խենթութիւն ապրիլ կեանքը դարերու
Յաւերժական բուրգերուն,
Երբ տրիտուր է տունիս ամբան մնաւոր
Հետքն ներուս անհայրէն։

Դահիրէ **ՍԻՊՈՒԱԶՈ ՀԱՆԳԻՍԵԱՆ**

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ

ԱՆՏԱՌԻ ՀՐԳԵՀ

Յունիսի քսանն է։

Ամիս մըն է որ Ալէմտաղի ենք։ Երկու ամիս է որ կաթիլ մը անձրեւ չէ եկած։ Անօրինակ չորութիւն՝ ոչ միայն այդ լեռնոտ ու անտառուտ վայրերուն մէջ, այլ նաեւ վարը, ծովեզրը, Պօլիս, չըրջակաները ու նոյնիսկ նեբսերը, մօտակայ դաւառները, երիակներուն պիծին վրայ, մինչեւ Գօնեան։ Ամէն կողմ լսբութիւնը պէշ են. հունձքերը աւրուելու վրայ են կամ արդէն իսկ վնասուած, գրեթէ գօսացած։ Տաքը սաստիկ է, կանխահաս ու տեւական տաք մը որ ամէն բան այրած, դեղնեցուցած, չորցուցած է։ Մարգագետինները խանձած կապերտներու տեսքն են առեր, ծառերը յուսահատ ու գլխահակ երեսլթ մը ունին, իրենց՝ սեւ մօտեցող մութ կանանչ տերեւաքերով, որոնց թխութիւնը ու սուգը աւելի կը շեշտուին կիզիչ ու ձիւգ ճառագայթներու չողչողանքին տակ։ Թիղերով փոշի նստած է բոլոր ճամբաներուն վրայ և այն ամէն տերուանքը ուրկէ կաւքեր անցած են և մեքենաներու չունչին տակ կը բարձրանան, մթնոլորտը կը լեցնեն, ի՛զլորտկին ու գոլորշիի պէս կը ծածկեն ամէն բան, փոշոտելով, ալտոտելով, դեղնեցնելով գլխիններ չըշաշատող ամէն աւարիայ, ծառ, տունն, որտ եւայլն։ Գետինները ամէն կողմէն լայնօրէն ճաքռատած, պատռատած, փոսկոտած են տաքէն ու ծարաւէն, ցրտահար մորթի մը պէս, և կարծես պուտ մը զովութիւն կ՛ապերանն, կուլ տալու ու փակուելու համար։ Մթնոլորտը ճնշող ու հեղձուցիչ բան մը ունի։ Երկինք արեւին տաքութենէն ու միօրինակ սաստիկ փայլէն ժժզունած, ճերմկոտած, միապաղաղ ճակատ մը կը ցուցադրէ, հակոտատակերը՝ երկիրի հողերուն, լեռներուն, անտառներուն խանձոտած, այրած, մթնած, սեւսեր և բեւեխին։

Ամէն օր, մինչեւ իրիկուն, անտառներուն մէջէն դուրս չենք գար. հոն կ՛ուտենք, հոն կը պառկինք, հոն կ՛զբօսնունք, հոն երկարատեւ տիւանդորրներու հեչտութիւնը կ՛ըմպչենենք, արեւամուտէն վերջը միայն վերադառնալու համար պիտ՝ ուր մինչեւ վեց դիշեր օդը միշտ գժտութաչնչելի ու ծանր կը մնայ սակայն։ Անտա-

ուն մէջը խակ, բոլոր հոգի պատուաստ ընելու մէջէն օձեր ու մողէսներ ու աղուէսներ դուրս կը ցցեն, բերանին օդին մէջ բռնատալով զոյնզոյն ու ծաղուկ ու զովութեան իրենց ծայրայեղ պատկերը պատրիարգ։

Օր մը յանկարծ, քառասարսի ձիաւորներ կուգան թաչախէնին ուր բազմութիւն կայ այն օրը ուրբաթ ըլլալուն համար։ Եկեղեցիները լման կուսան թէ անասուններուն մէջ հրդեհ ծագած է և գիւղացիները պէտք է փութալ երթան օգնեն զայն մարելու գործին։ Ու անմիջապէս, նոյն արարչաւ ու գետինները սաթող տրտիւղ կը հասնան, վարի գիւղն ալ երթալու, իմաց տալու համար։ Ներկայ գիւղացիներն ալ, վայրկենապէս, վազելով կամ իրենց գիւղի կառքերով արդէն խակ ճամբայ ինկած, կ'չտապեն։ Մեծ բան մը չենք հասկցած անցած գործածէն. մինակ, տեսանք տակնուվրայութիւնը, իմացանք թէ հրդեհը շատ մօտերը չէ մեր Հայ գիւղին և այդչափ։ Բայց այդ խակ կը բաւէ որ զարմանքի ու վախի տարօրինակ տպաւորութիւն մը համակէ մեզ։ Անասուն հրդեհ. աւելին անգամն է որ կ'լսանանք կոր այդ բանը. չենք դիտեր թէ ինչ տեսակ բան է ատ, որ տասիճան կարևոր ու վտանգաւոր։ Գիտենք միայն թէ ամէն կողմէ չրջապատուած ենք անվերջանալի անտառներով որոնք կրնան օրերով այրիլ ու թերևս անոնց ջոցին մէջ բոլոր գրած գիւղերն ալ միասին։

Յետմիջօրէի այդ տաքին, գետինները խախրներու վրայ ընկողմանած ենք ամենաթեթև ու բարակ հագուստներով և հակառակ ատոր քրտինք կը թափինք ու կը հևանք, գրեթէ վայրկեանը մէյ մը պուտ պուտ սառած ու մեղրատամ ջուրէն կուլ տալով, կոկորդնիս զովացնելով ու երբեմն ձեռքերնիս, ճակտնիս, ականջներնիս լուալով, պաղչիելու համար։ Բայց հետա ճնշում մը կ'զգանք, ճնշում մը մեր կոկորդին, մեր կուրծքին, մեր թոքերուն վրայ, կը կարծենք խոնաւի հոտիւ առնել, ծուխի ծուէններ չնչել, խղդուք զգալ, մօտաւոր այրող բաներու, խարոյկներու հիզիչ տպաւորութիւնը ունենալ, կրակէ գօտի մը՝ ուրկէ անկարելի է փախչիլը։ Կ'ուզենք երթալ, բայց ո՞ւր. Պօլիս չենք կրնար երթալ վերջապէս. իրիկուն չեղած գիւղ երթալն խելք չէ, ուր անպատեհն ու տօթ մեզի կան հետո։

Ժամերը կ'անցնին ու երկինք հետզհետէ կը սևնայ, կ'մգանայ, կը մթնէ անժամանակ, ինչ որ չտրտզուչակ կը խթան մեզ. սիրտնիկ իվեր այդ չինչ ու վիսպաղաղ երկինքը ինչ նշան ունէ. վախկէնիկ։ վախկոտ ու գրգռուած երևակայութիւնիս, ծառերուն մէջտեղանքին փիսուելով երկինքը ու քննելով անոր թուխ կնճռիները, կը կարծէ որ հրդեհին մոխիրն են անոնք որ սկսին կոպիէն կը շրջապատեն, կը ծածկեն մեզ ու անխուսափելի կերպով պիտի խլեն ու տյլ են մեզ։ Իրիկուն ըլլալու վրայ է արդէն, մեկնիմեկ

ուժով վչում մէն ալ կ'ախոյ չընչայ ծառերուն մէջէն ու խօխռե-
տել զանոնք սաստիկ։ Բալսրովին ափիրևան մնացած ու վրդով-
ուած, այնչափ տակնուվրայ ըլլար այս յանկարծա-
կան ու բուռն փոփոխութենէն, որ պարզ դուպադիպութիւն մըն է
եղեր, կ'աճապարենք, մինչ առաջ վերջ իջնելու համար ներքոյ հոն
կը հանենք, տարօրինակ է տեսարանը։ Ամօսխի պէս սև ամպեր,
երկինքին վրայ, լեռներուն ետևէն կը յորդին, կ'ուռնան, կը
կախուին, կը մօտենան, կարծես ճզմելու համար մեզ թզուկները,
փայլակներ կը շողացնեն մեր գլուխներուն վրայ, դանակներով
խաղացող խաչիչներու պէս ու կը տարածուին, կը լայնանան, կը
դիզուին խիտ խիտ, սպառնալից։ Փոչին աշխարհք կելլայ ու ամէն
բան կը ծածկէ երկիրի վրայ, ծառ, անտառ, տուն, լեռ, և այդ ա-
նորոշ մշուշին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով իսկապէս կ'առնենք
նամակ, թաց փայտի այրուելու հոտը, ոչ մէկ երևակայական վա-
խով, և կ'զգանք որ, այս անգամ, երեւցիկ մեր կոլմը կ'արշաւէ
ուղղակի, այրող անտառին ժուխը, հովին ուղղութենէն մղուե-
լով։

Գիւղին մէջ, ոտքը ձեռքը բռնող մարդ չէ մնացած, ամէնքն
ալ տապարներն վերցուցած լեռան են, թէև ապարդև, չատ ալ մօտ
չէ եղեր հրդեհը. բայց հրդեհի անակնկալները, մանաւանդ անտառի
հրդեհինները չատ են և դիւղական համերաշխութեան ու ինքնա-
պաշտպանութեան բնազդները չատ զօրաւոր են այս լեռնա-
կաններուն քով։ Կ'չատապենք տուն մտնալ։ Ես ահա սև
ամպերը կարծես կը պատուէին իրենց խաղցուցած դանակներուն
հարթրաւոր չեղբերէն և մրրկալի, ահռելի տեզատարափ մը կը
պոթիկայ, կը յորդի, կը հեղեղանայ այնչափ ծարաւցած, այնչափ
այրած մրևած, այնչափ գալարուած, պատառուած երկրին վրայ։ Հո-
ղին չորցած ափունքները անյագօրէն կը լեցուին ու կ'ողողուին։
Հովը կ'ոռնայ, չանթը կը գոռայ, անձրևը կը չաւաչէ, հեղեղները
կը գահավիժին դժոխային ժխորով և մութը կը տիրէ բոլորտիքին։

Գիշեր է հիմա, պատուհանին ետևէն կը նայիմ դուրս, դէմս,
ուրկէ սոսկալաբար անսահման ու չքնով հորիզոնը կ'ընդգրկեմ նայ-
ուածքով։ Հիմա բան մը չերևար, մանաւանդ մօտը. խաւար. ցան-
ցառ կերպով փայլակը կը շողայ և ամէն անգամուն ակնթարթի մը
մէջ կը տեսնամ անձրևի կաթիլներուն չաչող մարմակները և դիզին
ջուրերու կազմած ահռելի քարերը որոնք մոլեգնօրէն կը վազեն կ'որ-
բան ամէն կոզմէն, ժուռին մէջէն չես գիտեր ուր։ Եւ ամէն անգամ
որ փայլակին կուրցնող, չլացնող, լոյսը կը մարի, հետևեալ, Սրևեկքի
կոլմամբ, երկինք մէկէն կրկին կը բոցավառի աւելի կարմիր, աւելի
չարագոյժ, աւելի արիւնոտ լոյսով մը որ ծանր հոծ ցայտքերով կը
տարածուի լեռց ու սև ամպերուն վրայ լուսայի ժպտոյն ու պղտոր
ալիքներու պէս և կ'անչարժանայ ժամերով ու ժամերով, աւերի ու

ապառնալիքի մշտակայ խորհրդանշանի մը պէս որ հոն դժբազդութիւն մը կը մատնանշէ, հոն ուր անառանձնէ ի՛այրին, դիւղին խառնուածուելու վտանգին տակն են և ուր՝ հէք գիւղացուհին, չարի ու կրակի անձրևներուն տակ, հոգի մսրմին քակելով ի՛աշխատին, ի՛աշխատին, տրիւն ու քրտինք կը թափեն, իրենց համեստ քոյնուբը ու կերած պատառ մը հացերնին վճռայատկ փրկելու համար։ Եւ վոյլակին ամէն մէկ ճայլումին, վայրկեան մը կ՛անհետանայ անօրինակ, արտակերգ, տարտամելի այդ տեսարանը, երգչի մը պատրանքը տալով մեզի ու նորէն կը վերադառնայ անվրէպ, տրիւնոմիտյո վարագոյրի մը պէս որ կը կախուի մեայլամած երկինքէն՝ հեռաւոր հրիւղնեին վրայ, տրիւնմիմիտա վերարկուի մը պէս որ կը ծածկէ բոլոր Սրևելքը։

Ու այդ այդպէս կը չարունակէ մինչև լուսարաց։

Անառանձ հրդեհ. խոր խաւարին մէջ խորհրդաւոր ու եզերական ի՛նչ ազէտք, բայց մանաւանդ ի՛նչ չքնղ ու ահեղ միանգամայն պատկեր։

ԶԻՆՓԻՒ ՍԱՐԱՖ

ՀՊԱՏՑՈՒՄՆԵՐ

Պօլսոյ մէջ քանի մը երիտասարդ գրողներ այս օրերս հանրակրթական պայքար մը սկսած են, իրրև արդիական ճգտումներու և նոր գաղափարներու կողմնակից, քանդելու և խորտակելու համար այն հնատարան ու ամրակուռ չէնքը — հայ եկեղեցական տիրապետութիւնը — որ դարերուն ընդմէջէն, ժամանակի փոթորկոյտը հոլովումներէն անցնելով մինչև մեր օրերը հասել է։

Նոր բան մը չէ կղերական տիրապետութիւնը մեր հասարակական կեանքին վրայ, հայ պատմութիւնը սկիզբէն ի վեր տրճանագոտած է չատ կարիւտուն դէպքեր — ատոնք է՛ն փուսուր էջերն են մեր պատմութեան— որոնք վճռական ու բաղդատուչ տրդիւնքներ ունեցած են մեր ցեղին ճակատագրին վրայ։

Ժողովուրդի մը համար՝ որ գտնուի ի վեր պատուանդանն է ևղեր կղերականութեան կուռքին, ժողովուրդի մը համար որ իր անկումներուն ու բարքայումներուն մէջ, որ իր գոյութեան ամուր պայքարին տաժանելի տևողութեան միջոցին միշտ իր կողքին է ունեցեր պրօշակիր քահանան կամ խոյտմրագծ հայրապետը՝ չատ դիւրին գործ մը պիտի չըլլայ, մեկ օրէն միւսը, ոտտամ մը ընել հինէն դէպի նորը։

Այդ ոտտումը առնլի դժուռակ պիտի ըլլայ մանաւանդ այն կարգ

ը համբարտպետականերուն համար, որոնք դեռ երէկ, մէկ երկու տարի առաջ, չանէի ու կրակ կը տեղային Մուշեղներու և Գրիւնեներու վրան, անոնց ազատական գաղափարներուն համար, և որոնք այսօր տարբեր են. ասոր՝ալ-յեղափոխակա՞ն։

Ես՛ դէմ կորիւն վարդապետ «Մատեանքները պէտք չէ՛ պահեանք, այլ յարգելու է» գրած ըլլալուն համար, բայց Շամամեանի օրաթերթ «Մասիկ»էն և «Արեւելեան Մամուլ»էն լոյսը թերթերուն ամենաբուռն հալածանքին ենթարկուեցաւ, ու վեց ամսուան վիլօնագրիութեան դատապարտուեցաւ «յարեվոխում» խորագրով յօդուածին համար։ Ահա՛ այս վարդապետն էր որ արտադրեց այն հայրենաշունչ բանաստեղծութիւնը՝ «Մոլակ»ը, որ իր մահուընէն վերջ մէջտեղ եկաւ, և որուն վերջին յօդուածին վերջին տողերը, հրապարակուած արտատհանման թերթի մը մէջ սա բառերով կը վերջանային. «Պէտք է պահանջք պիտակցաբար մեռնիլ, գիտակից կեանք և ազատութիւն ձեռք ձգելու համար»։

Հակակղերական պայքարը անհին կը թուի մեզի, այն պատճառաւ իսկ որ՝ անոր դլուխը կը դանուին այն տեսակ անձնուրաբեթիւններ, որոնք հակամուշեղեան և հակակորիւնեան հալածանքին ամբոխավարներն էին։ Ինչ հեդնութիւն։

Աչխարհի ամենէն փոխոխական երկրին մէջ տեղի ունեցած այս գաղափարաչրջումը բնական կը թուի մեզի, քանի որ տեսանք մարդիկ որ տարիներով Օրմանեանի ոտքերուն տակ սողալէ վերջ, հանրային հաստատութիւններու մէջ իրենց դիրքը պահելու համար, անոր անկումէն վերջ ամենատխերիկ թշնամիները եղան։

Իրա՛ւ, Աբրոպան մի՛շտ մեր ուսուցիչը պէտք է ըլլայ, և այս իսկ պատճառաւ մենք պարտաւոր ենք հետեւիլ նաև անոր քաղաքական հայեացքներուն, բայց պիտանալու ենք նաև իմ՛ անկէ որ պիտենք պատճառի մը ծնունդ է, ու չատ անբնական բան մը պիտի ըլլայ ընդդիմիլ ա՛յն տեսակ սկզբունքներ, որոնց ծնուցիչ պարագաները մեր հանրային կեանքին մէջ գոյութիւն չունին։

Ցրանսա, կաթոլիկ եկեղեցիին անդրանիկ դուստրը, հարկադրուեցաւ վտարել վանականները իր ծոցէն, որովհետև այս լուսամիտ զարուն, քաղաքական Ցրանսայի մէջ կղերական Ցրանսա մըն ալ կը ստեղծուէր անդգալաբար, բան մը որ երկրին ճակատագիրը սկսած էր սարսռել, թէեւ մը կանդնելով քաղաքական բանբեչրջումին։

Այսպէ՞ս եղած է միթէ մեզի համար ալ։ Ընդհակառակը։ Սկիզբէն ի վեր կղերականութիւնը մեր մէջ եղած է յառաջապահ դունդը ազգայնական չարժումին, զուտ քաղաքական հոլի վրայ։ Այն հին չրջանը, որու կ՛ակնարկենք, տուաւ մեզի Ղևոնդի պէս պիւդաղներ, Նարեկացիներու, Ներսէսներու պէս հոգեկոչ վարքեր և Սահակ - Մեսրոպի պէս գրական սիմաններ։

կղերականութիւնը ներկայ ժամանակներու մէջ ալ նո՛յնքան արգաւանդ եղաւ պզտիկ անկարի մը կը բառէ չափելու համար այն վտիտ պոքսը, որուն հիմնադիրը եղաւ Հայրիկ, որ ազգային վերածնութեան զանգակը հնչեցուց բովանդակ հայ աշխարհին մէջ, ու վարժապետաւար, Նար-Պէյ, Իլմիրլեան այդ հոյակապ գործը չարունակեցին։

Առանց նկատի առնելու այս պարագաները, լոկ ընկերվարականութեան մը սիրոյն, աշխատիլ փլցընել կղերականութիւնն ու անոր առանձնաշնորհումները, հետաւոր նշոյլն ալ չկայ, առնանկ առեն մը մանաւանդ, ուր ազգայնամոլ թուրքիոյ մէջ, մեր եկեղեցական առանձնաշնորհումներէն գատ ունէ վատահելի տեղ մը չունինք մեր ազգութեան չէնքը պահելու համար։

Հակահեղեղական պայքարը Եւրոպայի մէջ մղուած է մանաւանդ անոր համար որ լատին հոգևորականութիւնը ապականութեան ու այլասերուածի նոր չրջան մը բանալ սկսած էր, վերստացնելու համար Պապերու սիրապետութեան գարերը։ Լմիլ Զոլային վէպերը հոժիկու երևակայութիւնովը և ղօրեղ մարմնացումներով կը պատկերացնեն վանքերու և կուսանոցներու խորհրդաւոր կրոդարձութիւնները։

Ահէ գատ պապականութեան աստուածապետական իշխողութիւնը և տարամերժ ամբարտաւանութիւնը, հին բարի ժամանակներէն մնացած, որոնցմով չպղտուած է նաև այսօրուան կղերականութիւնը, խառնր կը համեմատի ներկայ քաղաքական-ժողովրդավարական սկզբունքներուն։

Մի՞թէ այս վտանգէն անցած է նաև հայ կղերականութիւնը։ Պատմութիւնը մեզի հակառակը կը տարվեցնէ։ Հայ եկեղեցին սկիզբէն իվեր եղած է մաքրութեան և խնկարկոյր վեհութեան մարմնացում մը, վերջ լատին եկեղեցիին բարոյական անկումներէն, անոր ոճրապիղծ եղեռնագործութիւններէն, միշտ յարգած է խղճի և դիտակցի ազատութիւնն ու գատապարտած է հաւատաքննութեան խորհրդարանին անիծալարտ պահանջկոտութիւնները։

Իր ամենէն ինքնատիպ յատկութիւնը, որ ամբողջ հայութեան պատմութեան մարմնացումն է, — պետականացեալ ժողովրդավարական և աւատականական կազմակերպութիւնը—հիացումով ու պաշտումով դրսեւորած է օտարներէն, որոնք հայութեան աղատախնդիր հակումներուն արտայայտութիւնը տեսած են անոր մէջ

Անշահախնդիր պայքարողներուն համար չատ աւելի ասպարէզներ կան մեր մէջ։ Ա՛ն հանրային կեանքը լեցուն է այլասերուածներու առեղծած բարքերով, որոնք բարոյականի վտանգ մը կը ապառնան արհնաբերուած հայութեան։

«ԱԶԴ»

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Վ. ՔԵՇԻՇՊԱՆ

ԱՄԱՐՈՒ (*)

— *Մարթի՛կ էֆէնտի . . .*

Խօսքը կնոջ մը վրայ կը դառնար, քաղաքային պաշտօնեայի մը կնոջը վրայ, որու մասին եզած տարաձայնութիւններն իրը իրաւանութիւն կ՝ընդունէր սպան ու չտրախտուելու տպաւորութիւնը կը շահագործէր՝ առար մէջ տեսակ մը գոհացում գտնելով անոր էրկան դէմ ունեցած իր մէկ հին տեսլութեան։

Մարթիկ գիտէր լսուող մանրամասնութիւնները, բայց ամբաստանութիւնը չհասկնալ ձեւացուցեր էր, մինչ սպան ժպտերես գլուխը կը չարժէր գինեպանին գազանամտութիւնը յանդիմանելու եղանակով։ Մարթիկ ալ ժպտեցաւ ու մեքենական չարժումով մը լեցուց սեղանին վրայի օղիի ղադհ պաւաթները՝ զորս հրամցուց սպանիներուն։

Ադիլ էֆէնտի անցած դարձածին մեծ կարեւորութիւն չէր տուած ու իր թեթեւսօրէն կարմրած դէմքին դիծերը մեծ անդորրութիւն մը ցոյց կուտային. կէս մը մտաշրջած ու անխօս՝ երկրորդ ձեռքը, օղիին վրայ մեղմօրէն չռաթ լեցուց և խառնուրդին տակէ բերած կանխամտայր երակաւորութեամբ գալարումը դիտել հաճոյքով ու կերկի չարժումով մը գաւաթը բերնին տանելով՝ կլլեց հեղուկը։ Իր ընկերը Մարթիկին հետ խօսակցութեան կը բռնուէր նորէն և այս անգամ օրուան լուրին՝ պաբլիար յեղափոխականներուս սահմանն անցնելուն վրայ։ Հերնանտոան խօսքերով վսեմագ կը յայտներ ան որ՝ յեղափոխականները վտրձ մը ընէին այս քաղաքին չրջականերուն մէջ ալ գործելու, որպէս զի աղուոր գաս մը տրուէր անոնց։ կը խօսէր յանդուգն չեշտով մը ու ազգմասիրութիւն ցուցադրող բառերով ու լայտագանչութիւններով։

Ադիլ էֆէնտի միչա սեբը ձախ բազուկովը գրկած՝ կչառար ու ջլապիրկ քալուածքով մը սկսաւ երթեւեկել պինտանոն մէջ։ Իր վայրկեան առնակոչիկներու կրունկներուն վրայ հատատաւած արծաթափայլ խթանները՝ իւրատքանչիւր քայլափոխի մեռապայլին սեբ ու թրթռուն կչռայլի մը հանդիսաւորութիւնը կը հնչեցնէին ընդհանուր չչուելին մէջ, լայց հազիւ թէ ուղղակի ուշադրութիւն կը դարձնէին իր վրայ, այնքան վարժուած էին իր երթեւեկին։ Հա-

(*) Տես Թիւ 15, էջ 456։

բիւրապետը կանգ առաւ բայ պատուհանի մը առջեւ ու դէպի դիւնետան յաճախորդներն առիւծայի անատրբերութեամբ մը պիտիրը կ'ոլորէր ու յայտնի հաճոյքով մը կը դիտէր կանանչագեղ դաշտանկարին վերեկիւթիւնը։ Իրիկուան քէյին էր ատ, օդիով ու բնութեան ախտաբաններով տրբշռած մըն էր այս մարդն՝ որ յայտնապէս կը խորշէր չատոխոստութիւններէ։

Պատուհանէն իրիկնամուտի անգրագարձ լոյս մը ներս կը խուժէր՝ մօտի սեղանին առջեւ լուսաւորելով դէմքը դեռատես երիտասարդի մը՝ որ ձեռքի նուրբ մատիտը ճօճելով՝ մարմարէ սեղանին վրայ ափյափոյ գծուտած պիծերու մասին բացատրութիւններ կուտար։ Երկու հոգի իր դէմը՝ աուտորին մէջ՝ կը ճգնէին հասկընալ իր բացատրութիւնները և մէկ կողմէ կը խոհէին։

Երեսատարեալը, Օսման պէյ անցեալին մէջ անուանի փաշայի մը թոռնորդին էր։ Վերջին ծայր չիք հասուտած էր ու յիսնապետի աստիճան կը կրէր։ Նոր ընթացուտարա ուսած էր զինուորական վարժարանէն՝ ուր կը կարծէր մէկ ուսած էր այնքան՝ որքան Թուրքիոյ ո՛չ մէկ վարժարանին մէջ կարելի էր ուսանիլ։ Մինչդեռ իրապէս ունայն կամ նուազ անկատար ծանօթութիւններ միայն ամբարած էր։ Իր զինուորական սերունդի չատուիղ, մեծապէս կը փափաքէր նուիրուած երեալ զինուորական աստիարեգին՝ որուն բոլոր գաղտնիքներուն թափանցած ըլլալ կը կարծէր։ Պուլիսի յեզափոխականներու սահմանէն անցնելուս լսելին վրայ, իր ու իր հոստակիցներուն մէջէն խնդիր եղեր էր Թուրք և Պուլիսի պատերազմի մը հաւանականութեան մասին։ Ու Օսման պէյ սկսեր էր զինուորական գործողութիւններու յատակագիծներ չինել, և այն ատեն երբ Ազիլ էֆէնտի իրենց մօտեցաւ, մեծ նուանդով ցոյց կուտար այն դիրքերը՝ զորս պէտք էր որ Թրքական հետեւակները ամատարբերին բռնել, որպէս զի թէ՛ մեծ ապատնեալիք մը ըլլային թշնամիին համար և թէ մեծ մասով ապատ ըլլային անոր կրակէն։ Մարմարէ սեղանին վրայ գծեր էր ան երեւակայական դաշտեր, հովիտներ, բլուրներ ու գետ մը։ Այդ քարտէսը ո՛չ մէկ կերպով կը նմաներ Պուլկարական սահմանի այն կէտերուն՝ որոնք ծանօթ էին զինքը մոխի ընտղերան։ Աւազ հանդերձ տետակ մը հայրատութեամբ մոխի կընծէին անոնք զինուորական վարժարանին այս յատակագիծ ուշակերտը՝ ու կարծես գետ իր գոց ասլրած գաւերը կը կերկերէր։ Ու կը բացագանչէին. «Ինչե՜ր կան եղեր, Աստուած իմ, ինչե՜ր...»։ Օսման պէյ իր քթակնոցին տակէն կարճատես նայուածքը մեծամտօրէն իր աւնկնդիրներուն կուղղէր ու կը չատուսկէր յարձակողական և պաշտպանողական գործողութիւններ բացատրել։ Ու այդ բացատրութիւններուն մէջ խնդրել չեղուածներ կուտնար՝ խօսելու համար բնագատութեան վրայ, Թուրք զինուորներու տոկունութեան վրայ, եղանակին համեմատ անոնց

տրուելիք մնուղի քանակին ու որակին վրայ և զայն բաղկացնող տարրերու իւրաքանչիւրին՝ մարդկային գործառնութեան մէջ առաջ բերած ազդեցութեան վրայ։

Ա.պիլ էվէնտի՝ որ իր անտարբեր երևոյթին հակառակ կը հետևէր խօսակցութեան, պահ մը հեգնօրէն ժպտեցաւ՝ անշուշտ յիշելով Թուրք զինուորին տրուած մնուղին խեղճութիւնը. յետոյ իր դէմքին պինդը դարձեալ պոյծառացան։

Օսման պէյ քանի մը չնչմարեց ու կը չարունակէր խօսիլ, ապշահար Թողլով իր խօսակիցները՝ որոնք կը չանային զուչակել իր գործածած արտահայտութեան բառերով լեցուն բացատրութիւններուն իմաստը։

Դինեռան մէկ ուրիշ սեղանը գրաւած էին երկու հաճոյամէր հայեր ու մէկ քանի Թուրք պաշտօնեաներ։ Հայերը կը վարուէին այս վերջիններուն հետ իբր մտերիմ, իբր «գաւաթի ընկերակից», անօրինակ ընտանեութեամբ մը։ Հայերէն մէկը կը Թուէր մեծ համակրութիւն չահած ըլլալ այդ խումբին մէջ։ Անոնք իր ընթրիքին մէջ ունէր Թուրքերէն կարգ մը պայմանագրական բացատրութիւններ՝ զոր կրկնելէ չէր կրնար ինքզինքը զգուշացնել։ Միւս հայը խիզախաբար չարժուձեւներ կընէր յաճախ, ու իր ամէն մէկ տարփակ խօսքին բոլորը միասին կոկորդալիր կը խնդային։ Բայց առաջինը լուրջ ու մանաւանդ երջանիկ կերպարանք մը ի՛նտնէր, «չնորհիւ վերհասած կայսեր ի՛ապրինք մենք այսպէս» կըսէր, չանալով որ միջանկեալ լուութեան մը մէջ ամէն ոք լսէր այս «չնորհիւ»ը։

*Ուրիշ սեղաններ ալ գրաւած էին հաւաստարարէս Թուրք անպայ պէյերէ, հարուստներէ՝ որոնց մէջ կատարելապէս չէիք երևոյթներու քով նստած էր բայց կապոյտ աստի փորձառ հագած ու գլուխը մուտքէն բարապլղուն վաթխած անպեխ պէյ մը, որ քանի մը գաւաթ սակի խմած ըլլալուն համար՝ վայրկեանը անգամ մը լայն չէր զօսիին մէջ պահուած ատամիէ կոմիով ատամանակը կամ արծաթի կոմիով դաչոյնը դուրս կը քաշէր արագ, մինչ ընկերները պաշտպանողական ու համոզիչ եղանակով մը կարգիլէին զայն և վար կը հրէին զէնքերը զօսիին խորը։ Երկաստարդ պէյը չուտով գինովնալու համար ամէն առասի ըմպելի կը խմէր յաջողդարար ու վերջապէս հակառակ ատոնց չգինովցած ըլլալը հաստատելու համար ոտքի ելաւ ու անսպասելիօրէն քայլերով Մարսէյեզի սեղանին մօտեցաւ, կայծակի արագութեամբ քաշեց դաշոյնն ու սեղանին վրայ զայն։ Անարիւս պէնքը իր ապառնալից խրթնաւոյթով վտանգի խորհրդանշան մըն էր հոս կանգնած։ Մարսէյեզի էվէնտի դէմքը մթնցաւ, բայց իբր փորձ մարդ՝ վարպետական խօսքեր ուղղեց անուղղայ պէյին ու օղի մը հրամցնելով մեզիներուն լաւագոյնները քշեց անոր առջև։

Հոն սկզբնին մօտ կանգնող յիմնապետը յայտնապէս նեղսրտեցաւ այս տեսարանէն։ Պէյը ղրկեց այդ բանն ու չքմեղանքի ու քաղաքակրթական խօսքերով մօտեցաւ անոր ու համբուրեցաւ։ Թէ չեղաւ գաւաթները լեցնել առաւ ու միասին խմեցին։ Յետոյ ընկերներուն քով վերադարձաւ՝ դաշոյնը սկզբնին վրայ մնանալով։ Մարտիկ գողունի առաւ զայն ու պահեց։

Նոյն միջոցին կը լսուէր նաև Ազիլ էֆէնտիի կշտամբոր քաղաքը՝ որ կը մօտենար։ Մարտիկ անոր գաւաթը լեցուց արագ ու սկսաւ փոքրիկ պէյին ըրածին վրայ խօսիլ ցած ձայնով։ Ազիլ էֆէնտի ծագրից անփորձ պէյը՝ որ իր անօգուտ չարժանեւները քաղաքագիտական կարծելու միամտութիւնն ունէր։

— Ատոնք բոլորը վախկոտութեան նշան են, անփորձութիւն ու միամտութիւն կ'ապացուցանեն, կ'ըսէր ան, այսպէս ուրիշ մրն ալ ունինք, մեր նորեկ յիմնապետը։ . հոն սկզբնին վրայ պատերազմական յատակագիծերը կը պատրաստէ ան ասյարկոյտի պետի մը յատկութեամբ ու քաղաքար կը խօսի պատերազմի վրայ, երբ անշուշտ Մարտիկ էֆէնտիի գլխատան մէջ է, բայց երբ իրականութեան վանդ մը դոյութիւն ունենայ կամ պատերազմի վազը հնչէ ատոնք մտքի ծակ կը փնտռեն պահուելու համար կամ կուլան մատնուելնուրու պէս։

Նոյն միջոցին լուսթիւն տիրեց պահ մը՝ որ ատեն յատակօրէն լսելի եղան ու ամէնուն կոզմէ ունկնդրուեցան Օսման պէյի խօսքերը, մինչ ինք վայրկեանին հանդիսաւորութիւնը չսհագործելով իր կարճատես նայուածքին արհամարհանքը կը պատմեր նեռկատներուն վրայ ու կը բարձրացնէր ձայնը՝ բոլորուելու համար ֆռանսական անծանօթ վաւօդին առաւելութիւնները, չմոռնալով քիմիական տարբերակութեամբ մը աստղաւելիք արդիւնքին վրայ ալ ճառելու՝ որ երկրէն գիտական բառերն արտասանելով ուսուցիկ առողջութեամբ մը։

Եւ սակայն այս տղան՝ հակառակ իր անտանելի մեծամտութեան՝ կը յարգուէր բոլորէն՝ իրր ազնուական սերունդի չառաւելով՝ որ իր վրայ կը մնացնէր նաև դիտուն ու ուսեալ դիւանագիտական առաւելութիւնը և ասիկա յայտնապէս կը զգուէր թուրքերու հպարտութիւնը։ Մինակ հարեմապետը գժգոհ ըլլալու էր, բայց իր պայծառ դիմագծութեան մէջ ընաւ չէր ուզեր որ այդ բանը զուշակուէր։

Դժգոհ էր նաև փոքրիկ պէյը՝ որ իր կարգին ինքզինք արժեցնելու առնչէն ըմնուած՝ չէր հանդուրժեր որ այս իրիկուն իրմէն զատ մէկն ներկաներուն ուշադրութիւնը գրաւէր։ Ու յայտնի հակառակասիրութեամբ մը հարցում մը ուղղեց հրամատարդ գիւանագիտականին։

— Օսման՝ պէյ, ե՛ղբայրս, սովորական վաւօդին քաղկացուցիչ տարրե՛րն ալ ըսէիք մեզի։

Օսման պէյ չպատասխանեց։

— Գիտե՞մ, դուք շատ բաներ սովրած էք վարժարանին մէջ, կը սովրեցնեն ձեղի մէկ լիչղէ՛ն կը վարեն լսնտակ մը, անծուխ վառօդին մասին արարաման աստէիւնները միտք պահել կուսան ձեղի, բայց թնդանօթի ձայն լսած ունի՞ք, հա՛ իրա՛ . . . Պոլիս հրդեհի ատեն լսած էք անշուշտ . . . վառօդի հոտ առա՞ծ էք, սա մեր հասարակ վառօդին, ծուխ հանող վառօդին. ի՞նչ անուշ է անոր հոտը, ա՛խ . . .

Զեռքը միտաքսէ գօտիին մէջ խոթեց ու սարճանակը կը փընտռէր։ Ընկերները իմանալով թէ վոքրիկ անակնս պէյը վառօդի հոտ առնելու հաւար օդին մէջ սարճանակը պիտի պարպէր, արգիլեցին զինքը և անոնցմէ մէկը սարճանակը պահելու ճարտիկութիւնն ունեցաւ։

Օսման պէյ դարձեալ չուտ մնաց, բայց հարեւրատեաին դիմացը կանդնող չինաւոտը՝ որ իր կարգին պինուօրական վարժարանէն եկած էր բաւական սարիներ առաջ ու ամէն բան մոռցած էր պինուվաթեան ու անդորձութեան մէջ, իրր դպրոցէ եկած պինուօրական ինքզինք ծաղրուած զգաց այդ խէզէն ու փորձ մարդու մը արհամարհալից դէմքը չկնելով դոչեց.

— Պզաիկ պէյս, մեզք են ձեր փամփուչտները, օդին մէջ մի պարպէք . . . ու պէյին ուղի մօտենալով դրկիկ անլսելի ձայնով մը աւելցուց. Վադը եմմ պուվիար չեզոտխոխականները քալաքը խալլել գան, ձեղի պէս քաջերը պիտի պաչտպանեն գիմիզ . . . իրենց մայրերու քղանցքին տակ պահուըտած։

Ամենուն ուշադրութիւնը երկու վիճողներուն վրայ գարձած էր և կռիւի մը հաւանականութիւնը կը նկատէին իրենց՝ չինաւոտին ցած ձայնով արտասանած խօսքերը՝ զորս սրոչ չէին լսած ամէնքը, բայց անոնց զրգռիչ հանգամանքը կը գուշակէին փքուռայ չինաւոտին արհամարհական չարժուձևերէն։

Յանկարծ ուժով ձայն մը գուռց գրան կողմէն.

— Մի՛ չարժիք . . .

Բոլոր գէմքերը դէպի գուռը գարձան ու երիվայրկենապար սպասաւի արտայայտութիւն մը առին։ Յանդուգն նայուածքով՝ պինուած մարդ մը ուսով անցած էր, իր ետին գեռ հինգ հոգի կերեւային կէս մթնչաղին մէջ։

Ամէնքը մէկ բարեւեցին։

[Շարունակելի] **ՎԱՀԱՆ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ**

Մ ԻՏՀԱԹ ՓԱՇԱ*

ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՄԻՏՀԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԲՈՒՐՔԻԱ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Միտհաթ փաշա, տասնըհինգ ամիս Եւրոպայի և մասնաւորապէս Լօնտրայի և Փարիզի մէջ ամենէն համակիր ընդունելութեան մը առարկայ դառնալէ յետոյ, հակառակ Եւրոպայի և Թուրքիոյ մէջ իր ունեցած բարեհամբաւութեան, խորհուրդներուն, վերջի-վերջոյ հանձնակատարեցաւ Սուլթան Ապտիւլ Համիտի հրաւէրին և գալով իր հայրենիքը ուր ամէն ի՛նախընտրէր մնալ քան թէ օտար երկրի մէջ ապրիլ, ինչպէս կ՚ըսէր ինք։

Ամէն պատճառ մեծած և փափաք յայտնած էր իրեններուն մէջ ապրիլ՝ առանց քաղաքական դերձելու խառնուելու, իրեն համար իբր բնակավայր ընտրելով Կրէտէն։ Իր ազգարմատ մէջ դիտած էր որ Սուլթան Ապտիւլ Համիտ բռնապետական ընթացքներու կը հետևէր՝ իշխանութեան գլուխ անցընելով աթոռասէր անդիտակից մարդիկ, և մայրաքաղաքէն հեռացնելով բոլոր ազատականները, բոլոր անոնք որ սդտասիրութեան և յառաջդիմութեան փերժիլի մը հաստատութեանը աշխատած էին։ Կ՚տեսնէր որ իր հայրենիքը կնճռոտուած էր ամէն տեսակ վտանգներու՝ փառամոլ անձերու ճիրանին տակ որոնք՝ իրենց անձնական տեսութիւններուն գոհացում տալու համար՝ կ՚քայքայէին Սուլթանին բռնապետական ձգտումները և անոտարելի կ՚ընային երկրին կործանման առջև, անիկա տեսած էր իր ամրողջ գործին փճացումը, և այնքան աշխատութեամբ ու տառապանքով հաստատած Սահմանադրութեան մեռեալ տառ մնալը և պատմական լիչատակ մը դառնալը։

Պէտք է ընդունիլ թէ Միտհաթ փաշա Թուրքիա վերադառնալէ յետոյ իր վարած զանազան պաշտօններուը առանձնից միշտ Սուլթանին ամրողջ ներքև որ վախ տարաւ իր ձեռքին տակ ունենալ զայն և մօտէն հակիլ իր նախագիծ։ Մեծ Եպարքոսին յաւէտ երկիւղալի փոքձերուն վրայ՝ Սահմանադրութեան վերահաստատման համար, Գիտէր թէ Միտհաթ՝ իբր նահանգի մը կառավարիչ՝ բոլորա-

* Տես Գիր. 15, էջ 449։

նաէր պիտի աչխատէր անոր վերակազմութեան։ Սասպիս, աւելի հարը պիտի տեսնուի թէ Միհտաթ՝ փոխնախագահ Սուրիոյ և Իրմիրի ընդհանուր կառավարչութեան պաշտօնին կոչուելով՝ հետամուտ չեղաւ քաղաքական դեր մը կատարելու. առանձին ձգուած իր պաշտօններուն մէջ որոնց հետամուտ եղած չէր, բաւականացաւ զանոնք կատարել այնպիսի եղանակով մը որ գոնէ կայսրութեան քանի մը մասերը օգտուէին այն բարիկամացոզութենէն և փորձառութենէն զոր ուզած էր ի սպաս դնել բովանդակ երկրին։

Միհտաթ, ինչպէս քիչ մը վերը ըսինք, կրնայ կղզին ընտրած էր իր բնակութեան համար։ Սուլթանը հաստատակամ այս ընտրութիւնը և անոր ընդառաջ գրկից դէպի Սիրա օսմանեան նաւատորմէն զրահաւոր մը որ փոխադրուց զայն Գանտիա 1878 Սեպտ. 14ին, այն միջոցին որ կայսերական Ցուցաս զրօսանաւը Կ. Պոլսէն հոն կը բերէր Միհտաթի ընտանիքը։

Կրնայի ժողովուրդը խիստ չերժայրին և սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ Միհտաթ վաչային, իսկամ և քրիստոնեայ, կղզիին բոլոր քնակիչները խանդավառ ցոյց մը ըրին իրեն՝ կրկին և կրկին գոչելով «կեցցէ՛ Միհտաթ վաչա». ծովախորչին մէջ խարխաշած օտար մարտանաւերը թնդանօթի հարուածներով ողջունեցին զանի՝ ցանաք եղած պահուն։

Օտար մարտանաւերու այս ինքնաբերբ ընդունելութիւնը և ցոյցը խիստ անախորժ տպաւորութիւն մը ըրին Աբդիւլ Համիտի վրայ որուն հրկիզիչները աւելի առատացան Միհտաթի թշնամիներուն նորանոր մեքենայութեանց չնորհիւ։ Որովհետև այն միջոցին խընդիր եղաւ Կ. Պոլսոյ մէջ Միհտաթ վաչան կրնայի ընդհանուր կառավարիչ կարգելու, իր բարեկամներէն մեկը, անդլիական հպատակ, որուն անունը հրապարակել անպատշաճ կ'նկատենք, Բիւտանական դեսպան Սըր Հէնրի Լայարտ հրաւէրին վրայ՝ այս խնդրոյ տեղի հետեւեալ նամակը ուղղեց իրեն զոր նոյնութեամբ տալ կ'բերենք։

Կ. Պոլիս, 3 Հոկտ. 1878

Բարձրապատիւ Տէր.

Այս առտու տեսակցութիւն մը ունեցայ մեր դեսպանին հետ. Նորին վսեմութիւնը հաստատեց ինծի թէ չորս ամիսէ ի վեր կ'աչխատի թէ ուղղակի կերպով և թէ իր ձեռքին տակ գտնուած ամէն միջոցներով ազդել Սուլթանին մտքին վրայ՝ համոզելու համար Ն. Վեհափառութիւնը թէ ո՛րչափ հաւատարիմ և անձնուէր է իր գահուն։

*Սըր Հէնրի Լայարտ հաստատակամ կ'ընծի թէ այն միջոցին որ Ձեր Բարձրապատուութիւնը իչխանութեան վրայ կ'գտնուէր, զօրավար Իգնաթիէվին վճռուած և ձեզ հետ մօտէն յարաբերութիւն ունե-

ցոյց տան մը ամէն իրիկուն ձեր սեղանին վրայ կ՝ճաշէր և հեռանալ օրը զօրավարին կ՝հաղորդէր ձեր բոլոր ըսածներըը։ Նորին Վսեմութիւնը յայտնել կուտայ մէկ այս մասին անհերքելի ապացոյցներ ունէր, յանձնարարելով լինել ընդ ձեզ մէկ Ն. Վեհափառութիւնը միշտ չըջապատուած է ուուս գաղտնի գործակալներով որոնք ամէն ճիգ կը թափեն վարկաբեկ ընելու զձեզ իր մօտ և հետևաբար Ն. Վսեմութիւնը ստիպուած է մեծ զգուշաւորութեամբ չափել՝ ամէն անգամ որ հարկ ըլլայ Ձեր Բարձրապատուութեան մասին խօսիլ Ն. Վեհափառութեան հետ։ Դեսպանը շատ ցաւ զգացած է որ չէք ուզած ընդունիլ Սուլթանին ձեզի նուիրած հազար ոսկին։

Դեսպանը յանձնարարեց լինել նաև խոստովանաբար ընկ ձեզի թէ խնդիր եղած էր կրէտէի ընդհ. կառավարիչ անուանել զձեզ, բայց ինքը արգիլք եղաւ այդ անուանումին, համոզուած ըլլալով որ ձեր պաշտօնավարութիւնը օգտակար չպիտի ըլլար այդ կղզիին և թէ ապստամբութիւնը վրոխանակ նուազելու՝ աւելի ծաւալ պիտի գտնէր Սակէ զատ փափաք յայտնից Ձեր Բարձրապատուութիւնը տեսնել շատ աւելի բարձր պաշտօնի մը դլուխը անցած ուր պիտի կրնայիք մեծամեծ ծառայութիւններ մատուցանել կառավարութեան։ Շատ կ՝փափաքի ձեզի հանդիպիլ տեղ մը ու ձեզ հետ խօսիլ, բայց ու այժմ այս տեսակ հանդիպումի մը կարելիութիւնը չտեսնեը, հիմակուընմայ ելմէ Ձեր Բարձրապատուութիւնը ուղէ մտերմական թղթակցութիւն մը հաստատել իրեն հետ, չափազանց գոհ պիտի ինայ ձեր առաջնութեան մասին լուրեր առանալով։

Ահա՛, Բարձրապատիւ Տէր, մեր խոստկցութեան ամփոփումը։ Մեկնեցայ՝ այն համոզումով թէ դեսպանը կ՝ընդնչմարէ տանց Ձեր գործակցութեան երկրին մէջ բարենորոգումներ կատարելու մասին եղած դժուարութիւններըը։ Անկլիական քաղաքականութեան վրայ Ձեր կարծիքը և բարենորոգումներ մտցնելու միջոցներուն նկատմամբ Ձեր տեսութիւնները՝ ապահով եմ թէ շատ պիտի գնահատուին Ն. Վեհափառութեան կողմէ, և ելմէ պատրաստ կ՝գտնէք գրել դեսպանին, կրնաք վստահ ըլլալ իմ պատուոյս վրայ որ ոչ ոք չպիտի կրնայ թէ թղթակցութիւն ունիք Սըը Հէնրի Լէյըրտի հետ։

Ընդունեցէք, Բարձրապատիւ Տէր, անկեղծ սիրոյս ու անձնուիրութեանս հաւաստիքը։

Կրէտէի մէջ Միտհաթի կարճատև բնակութեան միջոցին գրեթէ չիշատակութեան արժանի դէպքեր տեղի չունեցան։ Անիկա՝ իր փափաքին համեմատ՝ խաղաղ կեանք մը վարեց իր ընտանիքին մէջ, առանց պետութեան գործերով զբաղելու։

Երկու ամիս յետոյ՝ Սուրիոյ ընդհանուր կառավարիչ կարգուելը ծանուցանող հեռագիր մը առաջս Պալաեին։ Ակամայ ընդունեցաւ այս նոր պաշտօնը ու իր ընտանիքին հետ կայսերական Ցեխվայիս գրօսանուով ճամբայ ելաւ դէպի Պէյրութ։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Միհտաի Ընդհ. կառավարիչ Մուրիդ.— Սուլթանը կ'ընդհմանայ բարեփոխութեանց.— Միհտաի կ'հրաժարի, Սուլթանը կ'մերժէ ընդունիլ անոր հրաժարականը.— Միհտաիի յիշատակագիրը առ Մեծ Եպարքոս.— Տիւրքիներու ապստամբութիւնը.— Նամակներու փոխանակութիւն Դրան հետ.— Զօրքերու առաքումը.— Միհտաի բարեփառութիւնը կը վերահաստատէ.— Միհտաի կրկին կ'հրաժարի.— Նամակներու փոխանակութիւն Միհտաիի եւ Սուլթանի միջեւ

ՄԻՏՉԱՔ ՓԱՇԱ ԸՆԴՀ. ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ ՍՈՒՐԻՈՅ

Մխոմաթի Սուրիա ժամանումը ժողովուրդին ընդունելեաւ նոյնքան համակրութեամբ եւ խանդավառութիւնով որքան ի կրէտէ։ Միհոմաթ հրապարակով ընդունելու այս նոր պաշտօնը՝ որ պարզապէս աջօղեալ ափսար մըն էր, իր միակ մտահոգութիւնը եղաւ կարելի եղածին չափ օգտակար դառնալ կայսրութեան՝ նոյն իսկ իր ընթերցողութիւն վիճակին մէջ. ուստի իրեն համար պարտականութիւն սեպեց նահանգին ընդհանուր կացութիւնը եւ առ այդ պահանջուած բարեփոխութիւնները ուսումնասիրել, ինչպէս որ ըրած էր երբեմն ուրիշ նահանգներու մէջ։

Սմինէն անհրաժեշտ բարենորոգութիւնները մտցուց վարչութեան մէջ որ կատարեալ անիշխանութեան մատնուած էր։ Հաստատուց արուեստական խոտան վարժարան մը, ինչպէս նաեւ արհեստոց մը, վերահաստատեց հանրային ապահովութիւնը, ճամբաները չինել տուաւ և դիւրացուց հաղորդակցութիւնները նահանգին քաղաքներուն եւ հեռաւոր գաւառներուն միջեւ, հաստատելով՝ ի մէջ այլոց՝ թրամվայի գիծ մը Սուրիական Թրիպոլսոյ և Մինայի հետ հանգամանքներուն մէջեւ։ Այս գծին բաժնեթուղթերը, որ հինգ Օսմ. ոսկիի գինով հրապարակ հանուած էին, այսօր քսան ոսկիէն աւելի կ'արժեն։

Ցեղային և կրօնական տեսակէտով ամէնքան այլայլուն և իրարու հետ չհամեմատող կազմ մէջ եղող սուրիացի ժողովուրդները հաւասարիմ կ'մնային իրենց ազանդութիւններուն, իրենց աւանդութիւններուն և իրենց սրբակցութիւններուն։ Բոլոր այս տարբերութիւնները մերձեցումը ու միացումը և Օսմանեան պետականութեան ամրապնդումը այնպիսի երկրի մը մէջ ուր միաքերը կ'պրպտուէին արտաքին օտար ազդեցութիւններէն, ամէն բանէ առաջ կախում ունէին վարչական, դատական և եկեղեցական ճիւղերու վերակազմութիւնէն։

Սուլթան Ապտիւլ Համիտ, որ դէչ կերպով կ'ոգջոյէր իր քննադիր ոգին Միհոմաթ փաշայի դէմ՝ անոր ուղղած ոգոքալի պատգամագրներուն առիթ, կայսրութեան կ'մերժէր իր հաւանութիւնը տալ այն ամէն ծրագիրներուն որոնք իրեն կ'առաջարկուէին նոր կազմակերպութիւն։ Իր հակառակութիւնը այնքան աւելի կը չեշտուէր որքան կ'աւելնար այս վերջինին ժողովրդականութիւնը։ Միհոմաթին հակառակելու նպատակով՝ ամէն միջոց ի գործ դրաւ

Նահանգին մէջ անկարգութիւնը տեսակն դարձնելու համար. ջանադիր եղաւ մանաւանդ ընդհանուր կառավարչին դէմ հանել զինուորական պետերը, դլխաւորապէս Ն. զօրաբանակի հրամատար Ահմէտ Էյրուպ փաշա և զօրավար Ճէմիլ փաշա։ Միտհաթ, վատատակ պայքարելէ այն ամէն մեքենայութիւններուն դէմ որոնց թիւերը Եըլտըզ կ'յանդիմէին, վերջ ի վերջոյ իր հրաժարականը ղրկեց կ. Պոլիս։ Հետեւեալ թղթակցութիւնը պէտք եղածէն աւելի լոյս կ'սփռէ Սուլթան այն դէպքերուն վրայ որոնք տեղի ունեցան երկու տարուան միջոցի մէջ, Միտհաթի ընդհ. կառավարիչ անուանուելէն մինչեւ իր մեկնումը Դամասկոսէն։

Պաշտան Ս. Բարեղար Ազի Ֆուտաս պէյ

Վսեմափայլ Տէր.

Բռնանամեայ պետական ծառայութենէ յետոյ՝ ծիլիքապէս և բարեյատէս յոգնած և դլուխէ ներացած, թախանձագին կ'խնդրեմ Նորին Վեհափառութենէն որ բարեհաճի՝ երբ չնորհ մը՝ ընդունիլ հրաժարականս Սուրիոյ կառավարչութենէն և թոյլ տալ ինձ՝ ելթէ կարելի է՝ երթալ կամ Կ. Պոլիս, կամ Միտիլլիի կամ ամաթունցս և կամ Սուրիոյ ծովեզերեայ քաղաքի մէկ վայրը ուր պիտի հանգստանամ ընտանիքիս հետ՝ հոն անցընելու համար կեանքիս մնացած օրերը։

Ընդունեցէք. . .

7 Հոկտ. 1295 (Հոկտ. 19) (19 Հոկտ. 1879) ՄԻՏՀԱԹ

Մեծ Եպարգոս Սահս փաշա

Բանբասպատիւ Տէր

Հասած ըլլալով այնպիսի տարիքի մը ուր մարդ այլ եւս չի կըրնար օգտակարապէս ծառայել Պետութեան, հրաժարականս պատրաստած ու ղրկելու վրայ էի՝ երբ վրայ հասաւ ձեր անսպասելի հրամանդ՝ որ Մեծ Եպարքոս և ուշացուց անոր առաքումը. բայց Մահմուտ Նէտիմ փաշայի Ներքէն դործոյ Նախարարութեան կոչուիլը իմանալով՝ որոշեցի հրաժարականս մատուցանել Պալատին։ Այս պարագան կիմացնեմ ձեզի, որպէս զի իմ հրաժարականս՝ որ ձեր Նախարարական անուանումին կ'չեզոքացնէ, տեղի չունենայ ձեզի սխալ մեկնաբանելու իմ մտածումիս։ Կ'աղաչեմ ձեզ որ հաճիք ոչ միայն ազերսագրիս և բարեխօսել որ արտօնութիւնն չնորհուի ինձ կեանքիս մնացեալ մասը անցընելու ընտանիքիս հետ այնպիսի տեղ մը ուր կարելի ըլլայ ինձ բնակիլ։

Մնամ . . . ՄԻՏՀԱԹ

Ա. ՇԱՒԱՍՏՈՒ ԱԼԻ ՀԱՅՏԱՐ ՄԻՏՀԱԹ ՊԷՑ

[Շարունակելի]

ՕՐՈՒԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Անցնող չաբաթը յուզումներով լի էր, ամեն օր, ամեն ժամ ու վայրկեան նոր լուրերու, անակնկալներու և պատահարներու կը սպասէինք։

Մակեդոնիոյ բանակին Մայրաքաղաքի վրայ քալելը, Կ. Պոլսոյ պաշարումը, Երկրորդ հինգ հազար անվախճան բանակցութիւնները, Հեռախօսներու և հօճաններու հազիւ վախուստը, Երկրորդ զօրաց մէկ մասին ընդվիմութիւնը, խորհրդարանին Ս. Ստեփանոյ վերադրելը, վախչող Իթթիհատական երեսփոխաններուն՝ իրենց գլուխ անցնելով Ահմէտ Րըզա պէյը՝ վերադարձը և խանդավառ ցոյցերով ընդունելութիւնը Ս. Ստեփանոյ մէջ, Մերաքոյին և Բերայի ժողովոյ միասին գումարումը՝ իրրև Ազգային ժողով (Assemblée Nationale), անոնց առած որոշումները, Սուլթանին գահին վրայ մնալուն լուրը, Սահմանադրութեան հաստատուիլ մնալու համար Պոլսոյ զօրաց երդումի կրկնութիւնը, հանդարտութիւնը տիրելէ ետք բանակին Պոլիս մտնելու մասին լուրը, Երկրորդ հաւաստիք մնացած զօրքերուն նկատմամբ ընդհանրապէս ուղղութիւնը, Ատտապայի և չրջակայից մէջ պատահած խռովութիւններն և տեղեկութիւնները ամբողջին կարգադրութիւնը, և միւս կողմէ քաղաքիս մէջ երեան եկած դատապրութիւնը կարգ մը հեռախօսներ թուրքերու կողմէ, անոնց ձերբակալութիւնները, պայթուցիկներ գտնուած ըլլալը և ահռելի կատաղութեան աղմուկ միջոցները բաւականին ատենի չդադրիլը ըլլին Իթթիհատ ժողովրդավարը առհասարակ և ամեն մարդ սկսած էր յուսահատիլ և մտածել «ինչ որ պիտի ըլլայ թո՛ղ ըլլայ, լաւագոյն է ժամ առնել անդին անհնարինքը տեսնել քան այս անորոշութեան մէջ տառապելով»։

Եւ իրաւամբ անհանգիստ էր Թուրքիոյ ժողովուրդին այս տագնապալից վիճակը, և երբ կ'մտածենք թէ Իթթիհատ պէս ծովեզերեայ քաղաք մը այսքան յուզումներու կ'մատնուի, կրնանք երեւակայել թէ ինչ կ'ըլլայ արդեօք նեղլիոն դաւառներու մէջի գնահատութիւնը։

Մ. և Յ. Թօմլինսէն զէմ լանդ ու խելառ վճիռներ արձակող Թերթերուն ու քննադատող անհատներու իրենց կ'մտածեն արդեօք իրաց ներկայ վիճակին նկատմամբ։ Մ. և Յ. Քոմիթէն իրաւ է որ խոհեմ ազգայնամոլ ձգտումներ ունեցաւ, բայց ամեն պարագայի տակ լաւագոյն էր Թոմիթէի ընդած քաղաքականութիւնը քան թէ ներկայ խայտառակ վիճակը, Թոմիթէն Թող նախ հաստատ հիմերու վրայ

դնէր Օսմ. Սահմանադրութիւնը, թող ամրացնէր Ժողովուրդի զգացումները դէպի նոր իշխին, թո՛ղ ամէն տեսակ ազատ ու հին գլուխ մարդիկը նուաճէր, գոպէր, փճացնէր կամ հեռացնէր երկրէն, թո՛ղ ամէն կողմ տիրէր անդորրութիւն ու ապահովութիւն, հաւասարութիւն և արդարութիւն, և ապա ելնենք աւելի ազատութիւն, աւելի առանձնաշնորհում և աւելի ազատ կառավարութիւն մը փնտռելու կամ ուզելու, անուշա՛ կ'հասկնանք այժմ թէ որքա՜ն մեծ սխալ մը ըրած են ամէն անոնք որոնք Սահմանադրական իշխին նախապայմանները ելան անկարելին պահանջելու և չարաչար քննադատեցին Մ. և Յ. Բոմիթէն։

Արդ՝ ինչ պիտի ըլլայ Թուրքիոյ Ժողովուրդին վիճակը, դեռ պիտի չարունակի՞ն այս անատուգութիւնները ու տառապանքները, պիտի խաղաղի՞ երկիրը և պիտի սկսի՞ Թուրքիոյ անդորրութեան շրջանը։ Յուսանք։

ԱՏԱՆԱՅԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Բաղաքս հասան Ատանայի արկածեալներու օգնութեան հանգանակը համար Մարտքաղաքէ պրկուած պատուիրակութեան անդամները իրենց պլուխ ունենալով Մարաշի Ս. Առաջնորդ՝ Մկրտիչ Եպ. Վահանեանան։ Իսկ Պատուիրակները են Դոկ. Գէորգ Մ. վրդ. Աբրահանեան և Տ՛ Սարգիս Սուքիս, որոնք ինքնաերթաբար ընդունած էին Սզգ. Ժողովոյ կողմէ առաջարկուած այս վտանգաւոր պաշտօնը։

Պատուիրակութիւնը Իզմիր հասաւ և ուղղակի առաջնորդուցաւ Ազգ. Առաջնորդարան։ Պատուիրակները պիտի մնան մինչև յաւաջիկայ երկուշաբթի օր քաղաքէս մեկնելու համար Ռուսական չոգենաւով։ Կ. Պոլսէ ի նպաստ արկածեալներու 500 Օսմ. ոսկւոյ չափ դրամար մը յանձնուած է, իսկ քաղաքիս մէջ հանգանակութիւն եղած է և կ'շարունակուի, այդ հանգանակութեան արդիւնքով պնուած է ալիւր, բրինձ, լուբիա, կալէդա ևլն. ևլն որ բեռնաւորուելու հաճի Տաւթի չոգենաւներէն մէկուն վրայ, ձեռամբ Վիճհոլ և ընկ. որ ամէն ծախս՝ մաքսատան մէջ և մինչև չոգենաւ փոխադրութիւնն ձրիաբար յանձն առած էր, նոյնպէս այդ գործողութեանց ատենադպրելով իր վաճառատան գործակատարները, իսկ հաճի Տաւթի ընկերութիւնն ձրիաբար յանձն առած էր փոխադրել այդ բոլոր ապրանքները, Բանգալէոնի չոգենաւային ընկերութիւնն ևս լսած պրկած է իր կնքն ալ պատրաստ է ձրիաբար փոխադրելու և է ապրանք արկածեալներու համար։ Տիար Միհրան Պազտասարեան յիշեալ ապահովագրութեան ծախսն հոգացած է իր կողմէ, իսկ Սիմիան Օղլու պարկ մը լուբիա նուիրած է հանգանակիչ յանձնաժողովոյ։

Վիլհոլ և Ընկ. միջոցաւ ուրեմն պիտի փոխադրուին Իզմիրէ պրկուած բոլոր նպաստի ապրանքները, և հոս պատուիրակներու յանձնուելով հարկ եղած պաշտօնական թուղթը, իրենց ժամանումին Մերսին պիտի սկսին յիշեալ վաճառատան մասնաճիւղէն։

Մասնաւոր չնորհակալութեան և երախտագիտութեան արժանի

ևն վ. Լիմհօլև Ընկ. Հաճի Տատիքի և Բանկօլէոն չոգ. Ընկերութիւնները. Տեարք՝ Սիմիօն օղլու, Մ. Դաղտաղլեան, Պալատրոնեան եղբայրներուն, որոնք անընդհատ կ'աշխատին ժամ առաջ հարկ եղած օգնութիւնները հասցնել հասնալ խեղճ ու դժբաղդ մեր Ատանեցիակ արկածեալներուն։

Իզմիր, 10|23 Ապրիլ 1909

ԵՕԹՆԵԿԻ ԼՈՒՐԵՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱՏԱՆԱՅԻ ՀԱՅ ԱՐԿԱԾԵԼՈՑ

Անցեալ Հինգշաբթի երեկոյ Գեր. Դուբեան Սրբազան՝ Առաջնորդարան հրաւիրած էր բաւական Թիւով ազգայինները, Ատանայի դէպքին առթիւ հայ արկածելոց ուսեալներէն ղրկելու առթիւ հանգանակութիւն մ'ընելու համար։ Նոյն երեկոյ դիմած են Առաջնորդարան հրաւիրեալներն, իսկ Ուրբաթ օր Դուբեան Սրբազան անձամբ եղած է շուկայ հանգանակութիւնը շարունակելու համար ուրու արդիւնքն է հետեւեալը։

Գեր. Եղիշէ Եպ. Դուբեան	Օամ. ոսկի	5
» Յակոբ Աշտ. Եպ.	» »	1
Տիարք Կարապետ Արտպեան	»	30
Զաբեհ Գաբրիէեան	» »	30
Ղուկաս Նասեան	» »	20
Սիվրիադեան Ազնաւուրեան	»	15
Հ. և Թ. Գաբրիէեան	» »	15
Կոստանդ Սիւքիասեան	» »	5
Սահակ Գէորգեան	» »	5
Եղբարք Սիմոնեան	Օամ. Ոսկի	5
Մ. և Ս. Ղազարոսեան	»	3
Եղբարք Պապդպալի	» »	10
» Գոյումճեան	» »	3
Գևոս. Փափազեան	» »	5
Ա. Համբարձումեան	» »	5
Գ. և Վ. Գալէօզեան	» »	10
Ոմն. Մ. Մ.	» »	3
Գրիգոր Զիլինկիրեան	» »	3
Եղբարք Աւետիքեան	» »	10
Տիգրան Գասպարեան	» »	10
Յակոբ Հիւսնեան	» »	1
Սահակ Խիլիքճեան	Ֆր. ոսկի	20
Գօճամանեան Անտոնեան	» »	10
Յակոբ Գոսմանճեան	» »	5
Ք. Թօփալեան	» »	5
Կ. Կիւրինլեան	» »	5
Նազ. Ներսէսեան	» »	1
Գ. և Յ. Սիւքիասեան	» »	3

ԼՕՆՏՕՆԻ ՆՈՒԱԳԱՇԱՆԳԷՍԸ

ԼՕՆՏՕՆԻ մէջ կազմուած առվելոց յանձնաժողովոյ կողմէ տեղի ունեցած է նուագահանդէս մը, կ'ըսէ մեզի Լօնտոնէ Տիար Հ. Վ. Կիւլպէնկեան ու մեծ յաջողութեան մ'արժանացած։ Նուագահանդէսը տեղի ունեցած է ասոյս 4|17ին Գէքքսթոյն Հօլի մէջ հովանաւորութեամբ Ուսէսմիթեանի դքսուհիին, ներկայ գտնուած է Լօնտոնի հայ գաղութը, հայաբեր Անգլիացի մեծածանօթ ընտանիքներ և Օամ. հիւպատոսին հետ դեսպանատան կը-գորդը։ Նուագահանդէսին մասնակցած են Լօնտոնեան բեմին ծանօթ Օր. Ալէքսիա Գասիան և Տիար Մօրիս Ֆորդռան, նոյնպէս մասնակցած է Տիար Մարտիկ Հ. Գալեօզեան որու գեղեցիկ և զօրաւոր Թենօրի ձայնը շատ մեծ ընդունելութեան արժանացած է Էֆեն Գալաթի Բալիաչիի գեղարուեստ կտորին մէջ։ Հանդէսը ընդհանուր կերպով շատ մեծ յաջողութիւն գտած է, իսկ հասոյթն ևս գոհացուցիչ եղած է և կ'հաշուի 300 Անգլ. ոսկի, նուիրատուներու մէջ կ'արժէ յիշատակել Անգլիոյ Թագուհին որ նուիրած է 10 Անգ. ոսկի, Տեարք՝ Գալուստ Ս. Կիւլպէնկեան 10|10, Ա Մանճաչէֆ 20, Ղուկասօֆ 15, Հ. Գ. Լինչ M. P. 10 և Մըր Էրնեսթ Գասըլ 50 Անգ. Ոսկիի։

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒՄ

ՕՍՄ· Խորհրդարանի Իզմիրի Նրեսփ. Մեծ. Սահակ Էֆ. Սպարթալի արձակուրդով քաղաքս կ'գանուի շաբաթ մը ի վեր։

ՆՈՒՇԳԷՍ քաղաքէս անցաւ Տիար Լեոն Մեսրոպ։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՍՏԱՑՈՂ Զաքրպեան Եղբարց Ագատ Մատենաշարի 17րդ. հրատարակութիւնը, «Հայ Հերոսի Արշաւանքը» Աշուղ Շահնազարէ գին 3 դրչ. Վահան Թոմովենցի քերթուածներու գրքոյկը «Սրինգ» գին 100 փրչ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է Ղուկաս էֆ Եսայեանէ 15 օխ. ձուկ, Զաբեհ էֆ. Ն. Գաբրիէեանէ իր ոդբացեալ հօր ժամուան առթիւ 10 Գաղղ. ոսկի, Խաչատուր էֆ. Հալէպլեանէ և Տ. Մարի Կ. Թէքթաշլեանէ մէկմէկ գանուդի

ROYAL EXCHANGE ASSURNACE

ՖԻՐՓ ԻՍՓ

A. D. 1720

C. WHITTAL & C°

GENERAL AGENTS

Smyrna

ՌՈՅԱԼ ԷՔՍՉԵՆՋ

ԱՄԵՆԱՀԻՆ և ՍԱՌԱՉՆԱԿԱՐԴ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ
ԱՊԱՀՈՎԱԴՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ և ԿԵՆԱՑ

Հիմնեալ 1720 ին ի ԼՕՆՏՕՆ

*Գոյք ընկերութեան 5,000,000 Անգլ. ոսկի վճարեալ ապահովա
գրութեանց 27205 42,000,000 Անգլ. ոսկի։*

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ

*Ռոյալ Էքսչենճ Անգլիական ընկերութիւնն կ'ապահովագրէ հրդեհի
դէմ ամեն տեսակ կալուածք, ներսիկը և Ապրանք նպաստաւոր պայ-
մաններով։*

*Ընկերութեան սկզբունքն է վճասուց անմիջական և արդար հատուցում
Երկու տարուան կամ աւելի ապահովագրութեանց համար յատուկ
զեղչ մը կ'արտի։*

ԿԵԱՆՔԻ ՃԻՒՂ

Ընկերութիւնս ամենանպաստաւոր պայմաններով կ'ապահովագրէ.

1° *Ամբողջ կեանքի տեւողութեան վրայ.*
2° *Խառն Ապահովագրութիւն*
3° » » *եւ կրկին դրամագլուխ*
4° *Տղոց օժտի դրամագլխովորդ եւ այլ պայմանագրով։*
5° *Ընկերութեանբ ապահովագրութիւն*

*Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել ընդհանուր գործակալնե-
րու Զմիւռնիոյ և շրջակայից ի Ֆրանկաց Թազ դրասենեակները*

C. WHITTALL & C°

Փոխ—Գործակալ *քաղքի պատուհրակին* C. O. OSCAN

ՋԱՐԵՀ Ո. ՈՍԿԱՆ

BANQUE D'ORIENT
ՊԱՆՔ Տ'ՕՐԻԱՆ

Հաստատուած Բունաստանի Ազգ. և Տըլլանտի Ազգ. դրամատան կողմէ

Գրամագլուխ ամբողջութեամբ դրուած ֆրանք **10,000,000**

Կեդրոնատեղի **ԱԹԵՆՔ**

Մասնաճիւղ Կ. Պոլիս, Իզմիր, Սեւանիկ, Ալեքսանդրիա, և Գահիր

Գործակալութիւն ի Համպուրկ

Պանք տ'Օրիան դրամատունի ամէն տեսակ գործողութիւններ կ'ընէ, ինչպես՝ դանձում և գիջում Առևտրական թղթերու, հեռագրական վըր ճարմունք, առուծախ փոխադրերու և դրամներու, Աշխարհի դլխաւոր քաղաքներու վրայ կուտայ վարկերու բացման դրեր, առուծախ ամենէ տեսակէ արժէթուղթերու, բացում ընթացիկ հաշիւներու, դրաւ արժէթուղթերու և ապրանքներու վրայ և. և.

ՏԻԱՆԴՆԵՐ

Պանք Տ'Օրիան կ'ընդունի դրամի Աւանդներ հետեւեալ սակերով

1 1/2 %	3	ամսուան առանդի մը համար
2 %	6	» » » »
3 %	1	տարուան » » »
3 1/2 %	2	» » » »
4 %	3	» » » »

Բարեգործական հաստատութիւններու առանդներն վերեւի սակերէն 1/2 % առաւելութիւն մը կ'ընդունին։

Ի տես վճարելի առանդներուն համար՝ միակ անձի մը կազմէ և 100 Օսմ. ոսկիէ ոչ աւելի, Պանք տ'Օրիան տարեկան 2 1/2 տոկոս մը կը յատկացնէ։

Պանք տ'Օրիան Հաստատութեան տրամադրութեան տակ դրած է՝ ոսկեայ վարձքի մը փոխարէն իր Հաստատութեան մէջ դանուած դրամարկղներն, հոն դրամ և արժէքաւոր առարկաներ պահելու համար։

Էնթէրնասիոնալ
(L'Internationale)

ՏՈՒՐՔԱՅԻՆ ԱՊԱՇՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ի ՏԻՒՍԻԼՏՕՐՖ

Ընկերութիւնս Ծովային ապահովագրութիւններ կ'ընդունի, ամէն տեսակ ապրանքներու վրայ, խիստ նպաստաւոր պիներով և պայմաններով։

Իզմիրի ընդհ. ներկայացուցիչը

Ա. և Ա. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ

Նօթալ կոստանդ Սիւիխոսեան թիւ 11, 12, 13։

ՀԱՅԵ ԳՐԵՑԱՔ

"ԿՐԷՇԱՄ,

ԿԵԱՆՔԻ ԱՆԿԱԽԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ԼՈՆՏՈՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1848ԻՆ

Գոյ/ Ընկերութեան	Ա. Ո.	*9014,532*
Տարեկան հատոյց	» »	*1,438,659*
Վճարուած գումարներ	» »	*20,474,666*

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ ԼՈՒԾՏՈՒՆ

Ընկերութեան Ապահովագրական ընդհանուր կանոններու մէ՛ նաւանդ 24 րդ. յօդուածը խիստ ուշադրաւ ըլլալով կ'ներկայենք, րով «Ընկերութիւնը կ'ընդունի Օսմանեան գաւառաններու վճռներն ո՛և է տարբերութեանց առջև։

Ա-ելի ընդարձակ տեղեկութիւններու համար դիմել ընդհանուր գործակալներուն

ՇԱՐԼ ՈՒԻԹԹԱԼ եւ Ընկ.
C. WHITTAL & Co

ՇԱՀԱՒՈՐ ԱԶԴ

Ամենք ո՛ր կը փափաքին կնքահայր ըլլալ, Յոդ նրամմէն Ս. Ստեփաննոս նկեղեցւոյ դիմացը գտնուող *Էֆթիխիա (Բարեբաղդութիւն)* գործատունս ուր կը գտնուի ճոխ մեծերք մը հարսանեկան մոմերու, *Կրշանի*ներու, վերջապէս հարսնիքի եւ կնունքի վերաբերեալ ամէն տեսակ պիտոյքներու, խիստ ճաշակաւոր եւ սիրունցն ժամանակ դիւրամատչելի գիներով։

Ամէնէն դժուարահաճ յաճախորդն իսկ կրնայ կատարելապէս գոհացում տալ իր ճաշակին, վաճառատունս մէջ, ուր *Դորայի Թաֆթայէ, Լուիզիվիլ* պատրաստուած կնունքի վերաբերեալ ամբողջեղէններէ — սկսեալ 10էն մինչեւ 200 ֆր. ամէն քսակի յարմար տրամադրութեան տակ դրուած են։

Տիկիններուն ամէնէն ընտիր, ամէնէն գեղեցիկ եւ ճաշակաւոր ապրանքները հոս միայն պիտի գտնեն գերազանց ուրիշ ոեւէ վաճառատունէ մը այնպէս որ տրամադիր 1000 ֆր. նուէր ընծայէ իր ապրանքներուն նմանը եւ տեսակը հայ ծայրողին։

Կնքահայր եւ կնքամայրեր, դիմեցէք այս օրուընէ սկսեալ Ս. Ստեփաննոս նկեղեցւոյ դիմացի վաճառատունս, ամենայն վստահութեամբ, որովհետեւ ձեր առաջին այցելութիւնը պիտի հաստատէ թէ այս տողերը *ռեհյամ* չեն եղէ ոչ բուն իրողութիւն։

آغوب بوسنانجيان

ՀԷՐԷՓԷԻ ԿԱՑՍԵՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ
ԻԶՄԻՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՅԱԿՈԲ ՊՈՍՔԱՆՃԵԱՆ

ՀԷՐԷՓԷԻ ԿԱՑՍ. ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ հանրածանօթ և. համբաւաւոր աքտարլըմիհնեըլն կ'գտնուին այժմ Իզմիրի սասնաճիւղին մէջ, ունի իսկ եւրոպական ձեւաձօրինակ տեսակներ զերազանցող,

ՄԵՏԱՓԻԶ ՇՐՋԱԶԳԵՍՏՈՒՆԵՐ

ԳԼՈՒԽԻ ՀԱՄԱՐ ՏԵՍԱԿ ՏԵՍԱԿ ՄԵՏԱՓԵԱՅԻ ԿԵՐՊԱՆՆԵՐ

ԳԼՈՒԽԻ ՄԵՏԱՓԵԱՅԻ ՍԱԼՓԱՆԵՐ, ՄԵՏԱՓԵԱՅԻ ԹԱՇԿԻՆԱԿՆԵՐ

ԳԱԶՄԻՐՆԵՐ, ՁՈՒՀԱՆԵՐ, ԳՈՐԳԵՐ,

ՍԻՏՃԱՏԻՆԵՐ ԵԼՆ. ԵԼՆ.

Կ'արժէ աչքէ անցնել ինչ որ իրապէս գրաւիչ է ասկից ո՛չ առ

GRANDS MAGASINS
DE LA RUE FRANQUE — SMYRNE

P. XENOPOULO & C.ie

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՔ ՖՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂԻ

Բ. ՔՍԷՆՕՓՈՒԼՕ ԵՒ Ը՝Ն

Երկուշաբթի 8 Մարտ եւ Երեքշաբթի

Մեծ Վաճառում

ԶԵՂՉԵԱԼ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԳԱՓԹԱՓ

Տօները և (Occasion)ները վաղեմի Ժ. ՏԱՎԷՐՕՆԻ եւ Ընկ.

Այժմ ԳԱԼՓԱԳԵԱՆ – ԿՈՒՐԹԻՆԼԵԱՆ

Տօներու առթիւ մեր հագուստեղէնաց հարուստ և ճաշակաւոր մթերքը որ վերջերս ստացանք, յատկապէս ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ սկսեալ անմրցելի գիներով պիտի ծախուին։

Ց. Գ.— Ամէն Հինգշաբթի օրը Մեծ վաճառում (Sale) ապրանաց մասնաւոր տեսակի մը վրայ խիստ զեղչեալ գինով։

ՄԵՐ ՍԱՄՍՈՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Սամսոնի թերթիս գործակալութիւնը ստանձնած է Տիար ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԻՎԱՆԵԱՆ ուստի բաժանորդագրուիլ փափաքողք կըրնան դիմել յիշեալին արձանագրուելու համար։

ՄԵՐ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ

Ի Կ. ՊՕԼԻՍ

Զբաղմանց պատճառաւ մեր նախորդ գործակալ Տիար Աբիա Ֆինճանճեան հրաժարած ըլլալով թերթիս գործակալութենէն, նոյն պաշտօնն ստանձնած է **Տիար ԽՈՍՐՈՎ ՀԱԼԱՃԵԱՆ**

ձէլալ Պէյ Խան Թիւ **42**, *Պահջէ Գարու Կ. Պօլիս*

Ուստի կ՝խնդրենք մեր Մեծ. Բաժանորդներէն որ թերթիս հետ իրենց հաշիւները անոր հետ կարգադրեն այսուհետև։

Իսկ լրագրավաճառներէ ու ծախավաճառներէ կ՝խնդրուի դիմել վերոյիշեալ հասցէին ստանալու համար Ս. Մաճուլը։

HYGIÈNE BEAUTÉ

CRÈME SIMON

Վայելչասէր կիները

ՈՐՈՆՔ ԿՈՒԶԵՆ ՊԱՀՊԱՆԵԼ

ՈՐԵՆՑ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԼՏՔ Է ԱՄԵՆ ՕՐ ԳՈՐԾԱԾԵՆ

ՄՂՄՈՒԿՈՎ

ԿՐԷՄ ՍԻՄՈՆԸ

ԿԼԻՍԷՐԻՆՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

ՀԻՆԱՐՈՒԱԾ 1860

ԱՄԵՆԱԶԻՒՆ

ԳԵՂԵՑԿԱՑՆՈՂ ԿՐԷՄԸ

ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ —

— ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐՈՒ — ՀՈՏԵԼԻՆԱՑ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐՈՒ —
— ՊԱԶԱՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ —

ԳՆԵԼՈՒ ԱՏԵՆ Լաւ ուշադրութիւն ընել —

— ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԻՆ *եւ Մերժել*

ԿԵՂԾ ԱՐՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ —

ԲՐՆՁԱՓՈՇԻ

ՍԻՄՈՆ

ԱՌԱՆՑ ՊԻՍՄՈՒԹԻ

ՕՃԱՌ

ԿՐԷՄ ՍԻՄՈՆ

ԲԱՑԱՌՁԱԿԱՊԵՍ ՄԱՔՈՒՐ

Ժ. ՍԻՄՈՆ -- ԲԱՐԻՋ